

ÇIME

Pêserokê Zuwan u Edatê Zazayan
Zeitschrift für Zaza Sprache und Kultur
Journal of Zaza Language and Culture
Zaza Dili ve Kültürü Dergisi

Cihat Kar:

Şeyh Said Zaza Ayaklanması ve Gerçekler-4

Kendal Sıya:

Zaza darıt we, Kırd nüş

Ferhat Pak:

Zaza Sorunu Gittikçe Gündemleşiyor

**Ma Sêx Said u Şehidun 1925 xu vira nêkerd
u nêkeni..!!**

Amari 5 Wısar-Umnun 2006

Serr 2, Amor 5 Wısar 2006

Sermiyun

Kendal Sıya

Redaqsiyon

Ferhat Pak

R.Kızılçubuk

Roşan Hayig

Zerweş Serhad



Çolig ra qeflê guevendçiyun

Edres: ÇIME

Zeitschrift für Zaza Sprache und Kultur

Postfach 11 01 02

86026 Augsburg

☎ 0049(0)821- 2097321

e-m@il: cime2005@web.de

Dayey Çime:

- 1- Dayê Çime, Zuwan mawog ho beno vin, gun bıdı zun ma o Zazaki bero anvard.
- 2- Çime edeb, `adet, zuan, zagon, ilm, hal o wazêti sero xebatê xu wazenu, bero unvard. Gure ki ma Zazun sera umo/amo vıraştış ay bı(y)aru çımun wendoğun ver.
- 3- Çime wazeno ki, mıntıqandê Zazan pêrini ri varar akero u pyorin xu-ri nizdi u yo/yew vineno.
- 4- Çime, omuşey, hewley u demokratey xuri ano.
- 5- Samedê piyabestışi Şari Zazayan xewtiyeno. Çime inê pyorê Zazuno.
- 6- Çime, veciyayışı xu usulê akardi u demokrateya vırazeno. Rêza zerweşı u akardi rumeno.

Çime Bülteninin Amaçları:

- 1- Çime`nin amacı yokolma tehtidiyle karşı karşıya olan anadilimiz Zazaca`yı yaşatmak ve geliştirmektir.
- 2- Çime, Zaza halkının sözlü edebiyatını, dilini, sosyal yapısını, tarihini ve dini inancını inceler ve bu konuda yapılmış incelemeleri yayımlar.
- 3- Zazaca`nın bütün yöresel sivelerini geliştirmeye çabalar. Belli bir şiveyinin ön plana çıkmasını hedeflemez.
- 4- Barışçı, yapıcı, çağdaş ilerici yönde yayın yapar.
- 5- Zazaların milli birliği için çalışır. Çime bütün Zazaların yayınıdır.
- 6- Demokratik ve açıklık prensiplerine bağlı yayın yapar. Hoş görülü ve toleranslı bir kültür çizgisi izler.

Têyestê

<i>Qala vêrin</i>	<i>Redaqsiyon</i>	4
<i>80.Yılında Şeyh Said Ayaklanması ve Gerçekler-4</i>	<i>Cihat Kar</i>	5
<i>Ekonomi di giraneya girotoxan/erinoxan</i>	<i>Faruk İremet</i>	14
<i>Zazaca da Uzunluk, Agirlik, Derinlik Ölcüleri</i>	<i>Lac Siya</i>	16
<i>Waşti u Waşte</i>	<i>Zerweş Serhad</i>	19
<i>Kunde Ma Şidi Nacia ra yeno</i>	<i>Haydar Şahin</i>	20
<i>Diller Birbirlerinden Bağımsız Olabilirlermi?</i>	<i>Roşna Feradi</i>	21
<i>Zaza darıt we, Kırd nüşt</i>	<i>Kendal Siya</i>	23
<i>Zaza Sorununun Gittikçe Gündemleşiyor</i>	<i>Ferhat Pak</i>	24
<i>TV Continente'nin Faruk İremet'le yaptığı röportaj</i>	<i>Zaza Press</i>	27
<i>Faruk İremet Kamo?</i>	<i>Koyo Berz</i>	28
<i>Zazaca'da sonek -AN</i>	<i>Asmen Bêwayir</i>	31
<i>Vıla Sipi</i>	<i>Serhat Biezar</i>	33
<i>Mıxanetey</i>	<i>M.Çermug</i>	34
<i>Keçelek</i>	<i>Zaza yaşar</i>	35
<i>Elif-bê</i>	<i>Kendal Siya</i>	40

Wendoğ Erciyaye

Pêseriki Çıme benatê ma dı yo Pırd'o. Ma Çıme sera raseni şıma u veng-vac xu şaweni şıma u wuncê veng-vac şıma Çımi sera geni.

Pêseriki ma Çıme, tengi u zuari miyan di bo zi, erbabi u fedekariyê ambazan ho şıma dest`idi. Ma waşt ki, Çıme ro-ro şıma desti ku, la nêbi. Qê ci bêeleqe u bêmesuliyet cay xu nêgeno. Sek ma ewwil vatı bı; Çıme yew bênatê ma-dı yew pırdo, Kum ki, Şari Zazayan sera sarê xu decneno u xebitiyeno, gera Çımi ri wahar biveciyo.

Belkina pêseriki ma Çıme beynelminel nêveciyeno, la rahar yı zelal u eşkerawo. Ek kemi yi estose, gerek wendueği ma, ma ri nustun xuwa malumat bıdı u semed Çıme paşt bıdı ma. La veng-vac çinyo, kêrri u gêcê dewum kena. Çi ki mara êseno; Têna bemesuleti u lette biyayış esto. inkê ma duest u umbazan xu ra pers keni; bê paşt dayış, kar u gurê ma seni unvard şıno?

Bêri ma pyor piya cehd bikeri, wa Çıme yo pêseriko pili bo, u mesac bıdo Wılati ma, kar u dezgê ma Wulati ma sera kemi nêbo.. Wa Şar ma, zuwani ma Zazaki varar kero, bısino, O veng o sinayış Şar ma Zazayan bo. Ambazi ma ki, Çıme ri paşt duni, ma inun ri semed Şar xu teşekur keni. Ma umud keni ini umbazi ma, xebatê madi, kar u dezgê madi ma têna nêverdeni u tim paşt duni ma. Sek Pir Sultan Aydal vato; "Kam Şari ri bermeno, Çımun ra beno". Şıma zi semedê Şari bıberm-se, semed milletê xu bıbermi. Qelemê xu, xu dest ra `ard mefini, wa tim şıma desti dı b´, u kul kederi Şari xu bıyari zun u binusi

Ma umar 5ı dı, semed emeg u cefê nustueğ Cihat-Kar`iri zaf teşekur keni, çend umaro ki, mari u Şari mari, mesela Şeyh Said`i sera meqeli nuseno u sersiya ki, inkarciya desta yeno vıraştış, nustê xo-dı keno puç.

Ma redaqsiyonê Çıme, Şair u deryayê nustoği Zazayan, Koyo Berz, Faruk İremet, Hese, H.cansa, Xal Çelker, Asmeno Bêwayêr, u Mewlidê Diyarbekiri ri zi zaf teşekur keni ki, ayi semed vıraştışi zuwani ma nêvindenî xebitiyeni. İni namê ki ma hê ani zuwan, ayê mezg u zerrê Şari ma dı cay xu guroto. İşalla hêdi, hêdi, nustueği ma beni zaf, u ma ri nuştun zafin boli erşaweni.

Ambazi ki, redeqsiyondi xewitiyeni, zaf xususun dı Çıme ri hizmet keni. Sê Zerweş Serhad, Zaza Yaşar, R. Kızılçubuk, Roşan Hayig u Ferhat Pak biyo veng u gueşi Şari xu. Ambazi ki, redaqsiyondi ca geni xu miyun dı duesti u umbazi gurê xu virazeni. Ek yew umbaz xeta kerd-se, ay bini xetayê yi vuni, o zi derhal xetayê xu vineno u keno raşt.

Ma ewwili zi vatı bı; ma wazeni Çıme giruniyê xu bıdu nuştun Zazaki ser. Ek wendueği ma ğeyal xu bıdı nuştun Zazaki ser, hina hol beno. Ma gera, hêdi, hêdi Tirki ra fek veradı, ehemmiyet bıdı zuwan xu. Kum vuno pê Zazaki heme ci nênusyeno, zür keno. Zuwan Zazaki ehend yo zuwan pilo u herawo ki, merdim eşkeno, pê Zazaki her çi binuso. Ço/Çew nuştun Ebubekir Pamukçu, Koyo Berz, Faruk İremet, Fahri Pamukçu, Zilfi Selcan, Hakki Çimen, Zerweş Serhad, Xal Çelxer, M.Elişan, Asmeno Bêwayêr, Zaza Yaşar, H. Cansa, Ferhat Pak, Usxan Cemal, Musayo Areyiz, Serwan Barihas, Memed Çapan, Daimi Cengiz, Necmettin Büyükkaya, Serwan Büyükkaya, Hasan Dewran u Roşan Hayig u R.Kizilçubuk xu-ri misal bigiro. Semed şınasnayışi zuwan ma, kitab ma desta zaf esti, ma eşkeni inun-ra kumiyê xu bışınas. Hal u dezgey ma sê veri 30 serr niyo, tarixi ma Zazayan amo nustış. Kitabi ki, heta inkê veciyê, yeqin şıma bo, vettişi yın zaf zehmet wazeno.

Kum semed zazaki ciyê ardo werte, Homa ayra razibo.

Ma umbazan xu-ra çinê wazeni, kom ki, semed zuwan ma xizmet kerdo, cefa u emeg ina hiç mekeri, emegê yın ri wahar biveci. Ek ma emeg u cefaru hurmet meki, ço zi emeg ma ri hurmet nêkeno. İn rucuna Nuştueğ u Şairi Zazaun Faruk İremet Telewiziyonê İswecıcun dı, meselê Zazayan ard u zuwan. İn gurewo erciyayı her cay Wulati dı u Wılati ğeribun dı bı vıla. Ma ra êseno ki, rüeşnberi Zazayan, percino ki dormarê ma di niyo ru, ay hêdi, hêdi darenî we.

Çıme ameyo kê ma kê ma kê Zazayan

Vılakeri her cara, wa dişmen bîteqo, duest şa bo.

Verniyê ma amnano, Şari ma ri silameti u holi

Xeber bıdı duest u dişmenu, Çıme ameyo kê ma

Ameyo xeyr omeyo, mêmun niyu, wahari kêyiyo

Roecê şıma weş, gun şıma weş ibo, Çıme tim şıma dest`ıd bo.

80.YILINDA ŞEYH SAİD ZAZA AYAKLANMASI VE GERÇEKLER- 4

Cihat Kar

ŞEYH SAİD HAREKETİ VE AZADİ ÖRGÜTÜ

Bazı yazarların, genellikle de Kürt çevrelerinin yayınlarında konu edilen ve bilhassa son yıllarda adı sıkça gündeme getirilen “Azadi” isimli Kürtçü bir örgütün güya Şeyh Said ayaklanmasını organize ettiği yolundaki iddialardan hareketle, direnişi Kürtçülükle ilintili göstermelerinin kabul edilir hiçbir yanı bulunmamaktadır.

Zira mevcut tüm belgeler, söz konusu Zaza ayaklanmasının tamamen dini nitelikli olduğunu çok belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Nitekim, Azadi örgütünün ayaklanmadan haberinin bile olmadığını, hatta bunu fırsat bilerek direnişi sahiplenmek ve kendi lehine kullanmak istediğini bazı Kürt yazarları da itiraf etmektedirler. Öte yandan, ileri sürülen birtakım iddiaların aksine, Şeyh Said’in Azadi örgütünün üyesi bile olmadığı bilinmektedir.(54)

Diyarbakırlı Kadri Cemilpaşa’nın hatıralarından, Azadi örgütünün Şeyh Said ayaklanmasında herhangi bir rolünün bulunmadığı çok net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Kadri Cemilpaşa, konuya ilişkin olarak şunları ifade etmektedir:

“Şubat 1925 tarihinde Türk karakol erlerinden bazılarının Piran’da öldürüldüğünün haberini Diyarbakir’de işittiğimizde bu hususta bir şeyden

haberi olmayan Azadi kuruluşu ile görevli Diyarbakir şubesi üyeleri bizler olayın içeriğini ve ne amaçla yapıldığını anlayamadık. Cemiyetin Reisi Halit Cıbrı (Cıbranlı Miralay Xalid Beg) ve nüfuzlu azalarının tutuklu olması, örgüt kuruluşunun tamamlanmamış olmasından ötürü, örgüt kararı ile bu kıyam



hareketinin yapıldığını çok uzak görüyorduk. Hayret ve tereddüt içinde idik. Gerçek durumu öğrenmek için olay mahalline gönderdiğimiz adamın getireceği doğru haberi beklerken, Kürtçü olarak tanınmış arkadaşlarla beraber tutuklandım.”(55)

Kürt yazar Naci Kutlay da, İsveç’te yayınlanan

“Bergeh” isimli dergide yayınlanan bir yazısında, şu ilginç bilgileri aktarmaktadır:

“Şeyh Said’in isyan haberini duyan Diyarbakir’deki Azadi üyeleri şaşkına dönerler. Hiç kimsenin bundan haberi yok.. Azadi üyesi Dr.Fuat, Lice’li Fehmi Efendi’den Şeyh Said’i isyandan vazgeçirmesini, kabul etmediği takdirde onu öldürmesini ister.. Ancak isyan durdurulamayınca, harekete ulusal bir renk vermek için Kürtler ve Kürdistan adına bildiriler bastırılıp dağıtılır.”(56) Naci Kutlay, aktardığı bilgilerin Fehmi Efendi’nin anılarından alındığını da kaydetmektedir.

ŞEYH SAİD HAREKETİ VE KÜRDİSTAN TEALİ CEMİYETİ

Zaza halkının Şeyh Said önderliğinde başkaldırdığı 1925 tarihinde, Kürdistan Teali Cemiyeti diye bir derneğin veya örgütün mevcudiyeti söz konusu değildir.

Cemiyetin Başkanlığını yapan Seyid Abdülkadir’in ifadesine göre, Doğu Anadolu’da bir Ermeni devletinin kurulmasının engellenmesi amacıyla 1918’de kurulan bu cemiyet, Kurtuluş Savaşı sonrasında 1921 tarihi

itibariyle artık ifa edebileceği bir görevinin kalmadığına kanaat getirilerek ilgililerce lağvedilmiştir.

Şeyh Said Zaza ayaklanmasına katılmadıkları halde, İstanbul’da ikamet eden Kürdistan Teali Cemiyeti Başkanı Seyid Abdülkadir ve cemiyetin diğer bazı üyelerinin, 1925 yılında Diyarbakir’de kurulan Şark İstiklal Mahkemesi’ne sevk edilip yargılanmalarının,

bazı çevrelerce ayaklanma ile ilişkili gösterilmeleri doğru değildir ve Şeyh Said hareketinin yeterince bilinmemesinin bir neticesidir. Zira o dönemde, ayaklanma veya ayaklanma önderleri ile hiçbir münasebetleri bulunmayan, ancak Kemalist rejime, inkılaplara veya hükümete muhalif olan ve etnik kökenleri ne olursa olsun, pek çok kişinin, örneğin İstanbul basınından birçok gazetecinin de Diyarbakir'e götürülüp yargılandığı bir gerçektir. Seyid Abdülkadir olayının da bu şekilde değerlendirilmesi icap etmektedir.

Bu bağlamda, Şeyh Said'in ve onun ismiyle anılan Zaza direnişinin Kürdistan Teali Cemiyeti Başkanı Seyid Abdülkadir (ve onunla birlikte yargılananlar) ile ilişkisi hususunu burada kısaca irdelemekte fayda görmekteyiz.

İstanbul Valisi Süleyman Bey'in, Şark İstiklal Mahkemesi Savcılığı'na gönderdiği 21 Nisan 1925 tarihli yazıda, "13-14 Nisan gecesi yakalanmış bulunan Kürdistan Teali Cemiyeti reisi Seyid Abdülkadir, oğlu Seyid Mehmet, Erbilli Hoşnav aşireti reislerinden Nafiz, Palulu ve cemiyet üyesi Abdullah Sadi [Kör Sadi]'nin Diyarbakir'e, İstiklal Mahkemesi'ne yollandığı" bildiriliyordu. Öte yandan, Kemalist rejimin muhaliflerinden eski bir ateşli Türkçü olan Bitlisli Kemal Fevzi, Diyarbakirli Hacı Ahti adıyla tanınan Mehmet Tevfik, Hoca Askeri, Diyarbakirli Ahmet, Divrikli İlyas, Abdülkadir Sito, Rıfat, Hüseyin ve diğer bazı şahısların da Seyid Abdülkadir ile birlikte yargılanmalarına karar verildi. Yargılama, 14 Mayıs 1925 günü, İstiklal Mahkemesi'ne ayrılmış olan sinema salonunda(57) başladı. Kürtçülük yapmakla yargılanan adı geçen şahıslardan bazıları, sorgularında, haklarında ileri sürülen suçlamaları reddettiler.(58)

Savunmalardan sonra Mahkeme kararını açıkladı: Seyid Abdülkadir, Seyid Mehmet, Abdullah Sadi [Kör Sadi], Bitlisli Kemal Fevzi, Avukat Hacı Ahti [Mehmet Tevfik] ve Hoca Askeri'nin idamlarına, Cemil Paşazade Ekrem, Ahmet, İlyas ve Nafiz'le dört adamlarının beraatlerine, Nakip Bekir Sıtkı'nın, Şeyh Said ile birlikte yargılanmasına karar verildi. İdam kararı 27 Mayıs 1925 Çarşamba günü sabahı Diyarbakir Ulu Camii önünde uygulandı.(59)

Burada dikkati çeken husus, adı geçenlerden sadece Nakip Bekir Sıtkı'nın Şeyh Said ile birlikte

yargılanmasına karar verilmesidir. Daha sonra beraat edecek olan bu şahsın ayaklanma ile ilişkisine dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır.

Seyid Abdülkadir'in veya diğer sanıkların ayaklanma ile ilişkisi olmuş olsaydı, herhalde Şeyh Said ile birlikte yargılanmaları gerekirdi. Ama öyle olmadı. Şeyh Said ve isyanın diğer önderleri aynı dönemde Diyarbakir hapisanesinde tutuklu olmalarına rağmen, Seyid Abdülkadir onlarla yüzleştirilmiyor ve davaları birleştirilmiyor. Dikkati celbeden bu husus üzerinde nedense pek durulmuyor. Seyid Abdülkadir, Şeyh Said ve arkadaşlarından ayrı olarak yargılanıp asıldıktan sonra, Şeyh Said ve arkadaşlarının yargılanmasına başlanıyor.(60) Bu hakikat, kimi Kemalist veya Kürt



yazarlarının Şeyh Said'i Kürtlüğe bulaştırmak için ortaya attıkları temelsiz tezleri tümüyle çürütüyor.

Seyid Abdülkadir ile birlikte yargılanıp idama mahkum edilenler arasında yer alan Hoca Askeri isimli şahsın durumu ise ilginç bir komployu da ortaya koyuyor. Zira Kürtçülükle yargılanan Hoca Askeri, Kürt bile değildi. Aslen Mersin'in Silifke ilçesinden olup Türk kökenliydi ve İstanbul'un da tanınmış alimlerindendi.

Hoca Askeri, İstanbul/Aksaray'daki Valide Camii ve İstanbul/Beşiktaş'taki Harbiye Camii kürsülerinin

şeyhi iken(61), sırf rejime muhalif olduğu için İstanbul'dan alınarak Diyarbakir'e sevk edilmiş ve orada idam edilmiştir.

Seyid Abdülkadir'in Şeyh Said ile ilişkilendirilmesinin esas nedeni, isyandan çok önce İstanbul'a ticaret amacıyla gittiği bilinen Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza'nın, İstanbul'da Seyid Abdülkadir'i ziyaret etmesidir. Komplo teorileri üretmede mahir olan zevat, söz konusu ziyareti güya isyan için icazet alma şeklinde yorumluyor. Oysa Seyid Abdülkadir, bu ziyarete ilişkin gerçeği İstiklal Mahkemesi'nde bizzat kendisi açıklıyor.

Savcı'nın, "Şeyh Said ve oğlu Ali Rıza'yı tanır mısın?" sualine karşılık, Seyid Abdülkadir şu cevabı veriyor:

"Allah şahit, Şeyh Said'i tanımam. Oğlunu da yeni tanıdım. Ben evimden sık çıkmazdım. Yalnız bazen Abdülhamid adında bir tüccara gider, mağazasında bir çay içerdim. Bir gün yine gittiğimde birisi daha vardı. Oturuyordu. O adamın Şeyh Said'in oğlu olduğunu

söyledi. Beni tanıştırdı. O vakit Ali Rıza kalktı, elimi öptü. Ertesi gün de evime geldi. Ziyaret için geldiğini söyledi, bir-iki saat oturdu, gitti.. Dinimle sizi temin ederim ki, bu ihtilalden (isyandan) haberim yoktu ve olsaydı hükümete haber verirdim.”(62)

Seyid Abdülkadir de tıpkı Azadi örgütü yöneticileri gibi gerçekten isyandan habersizdi ve onun isyanla ilişkili olduğuna dair hiçbir kanıt da yoktu. Nitekim, Kürt yazar İsmail Göldaş, Seyid Abdülkadir’i ve onun başkanlığını yaptığı Kürd-istan Teali Cemiyeti’ni tüm detaylarıyla irdelediği eserinde şu sonuca varıyor:

“Seyid Abdülkadir’in, 1925 ayaklanmasıyla ‘doğrudan’ veya ‘dolaylı’ ilişkisi bulunduğunu gösteren belge ve bilgi bulmak mümkün değildir.. Kürdistan Teali Cemiyeti’nin ömrü muhtemelen 1922 sonlarında bitirilmiş, reisi Seyid Abdülkadir’in etkisi ise önemli ölçüde ortadan kalkmıştı.”(63)

İsmail Göldaş, Seyid Abdülkadir’in yargılanmasının nedenini de şuna bağlıyor: “Bana göre, Kürt bilinci ve Kürt kimliğinin ortaya çıkmasına emeği geçen Seyid Abdülkadir’in asıl bu niteliğinden dolayı Kemalist otoritenin oluşturduğu Şark İstiklal Mahkemesi tarafından 1925 yılında idama mahkum edilir.”(64)

Kadri Cemilpaşa da, Kürdistan Teali Cemiyeti’nin durumunu şöyle ifade eder: “Mustafa Kemal Paşa Hükümeti’nin ortaya çıkmasından sonra Kürdistan’la ilişkisi kesilmiş olan derneğin bütün çalışmaları,

İstanbul’daki sınırlı siyasal faaliyetleriyle sınırlandırılmış olarak kalmıştı.”(65)

Bu açıklamalar, Seyid Abdülkadir ve Kürdistan Teali Cemiyeti’nin Şeyh Said ayaklanması ile hiçbir bağlantısının olmadığını itiraflarıdır ve bizim için de kayda değer anlamlı ifadelerdir. Dolayısıyla Şeyh Said Efendi de, Şark İstiklal Mahkemesi’nde; “Kürt Teali Cemiyeti’nden haberim yok. Nerededir, muhaberatını [iletişimini] temin eden kimlerdir, hiç haberim yok...”(66) şeklindeki sözleri ile anılan cemiyetle ilişkisinin olmadığını bizzat açıklamıştır. Zaten Şeyh Said’in isminin cemiyetin üye listesinde yer almadığı da artık kanıtlanmış bulunmaktadır.(67)

Konumuzla doğrudan ilgisi bulunmamakla birlikte, Kürdistan Teali Cemiyeti’nin ne amaçla tesis edildiğine ilişkin hakikati, cemiyetin başkanı olan Seyid Abdülkadir’in ifade tutanağından alıp burada zikretmekte fayda mülhaza etmekteyiz.

Mahkemede, “İttihat Terakki döneminde Ayan Üyeligi, Damat Ferit Hükümeti’nde ise Danıştay Başkanlığı yaptığını”, söyleyen Seyid Abdülkadir, Kürdistan Teali Cemiyeti ile ilgili olarak; “Mütareke’den sonra Doğu illerinde bir Ermenistan kurulmasına çalışıldığını ve buna karşı koymak için Kürdistan Teali Cemiyeti’nin kurulduğunu ve kendisinin Musul’dan gelişini izleyen günlerde zorla cemiyetin başına geçirildiğini, amaçlarının Ermenistan kurulmasını önlemek olduğunu”, ifade etmiştir.(68) M.Nuri Dersimi’nin, Seyid Abdülkadir’i “bir Türk ajanı”(69) olarak nitelemesinin anlamı, şimdi çok daha iyi anlaşılıyor.

ŞEYH SAİD VE DİĞER ZAZA ÖNDERLERİNİN İDAMI (29 HAZİRAN 1925)

Şeyh Said Efendi ile birlikte Diyarbakir’deki Şark İstiklal Mahkemesi’ne sevk edilen toplam 81 “sanık” hakkında, yaklaşık iki ay süren soruşturma ve yargılama müzakereleri sonunda, Savcı Ahmet

Süreyya [Örgeevren], 27 Haziran 1925 Cumartesi günü son iddianamesini okudu. İddia sona erince ayaklanmanın öncülerinin son savunmaları dinlenmeye başlandı.

Şark İstiklal Mahkemesi Savcısı Ahmet Süreyya [Örgeevren], son savunmalar konusunda şunları ifade ediyor:

“İlk olarak, isyan başlar başlamaz ‘Emirü’l-Mücahidin’ [mücahidlerini lideri] ve sonraları ‘Hadimü’l-Mücahidin’ [mücahidlerin yardımcısı] ünvanını takınan Şeyh Said’in müdafaası dinlendi. Şeyh, müdafaasını, büyükçe iki sayfalık bir kağıda yazmıştı.

Gözlüğünü takarak ağır ağır okuyordu. Sözlerinde hukuki bir kıymet ve ehemmiyet taşıyan hiçbir şey yoktu. İsyanın sebebi olarak Piran’da vukua gelen ve jandarmalarla haklarında tutuklanma emri olan şeyhler arasındaki silahlı bir ayaklanmayı istemediğinden,

ancak halkın kendiliklerinden yaptıkları silahlı bulduğundan bahsediyordu.
harekete mani olamayarak nasılsa onlara katılmış

Ayaklanmanın sebebi olarak da, şeriat ahkâmına riayet edilmesi [uyulması] arzusunu gösteriyordu.

Şeyh Said ile duruşmaları birlikte yapılan ve sayıları sekseni geçen sanıklar kümesi içinde bulunan Vartolu Binbaşı Kasım [Ataç] Bey'den maada [başka] bütün suçlular gibi, Şeyhin büyük bir inat ve ısrarla inkar veya saklamakta devam ettiği iki hakikat vardı:

1. Kürtlük davası gütmediği,
2. Piran ziyaretinden evvel, başkumandanlığını yaptığı isyanın 'musammem ve mürettep' [düşünülmüş ve planlanmış] olmadığı hususları.

Şeyh Said, isyan hareketına dair hemen her şeyi bildiği gibi söylemekten hiç çekinmediği halde, bahsi geçen iki nokta hakkında gayet ketum olmayı bir an terketmiyordu.”(70)

rağmen, bilerek, hukuku çiğneyerek ve önyargıyla hareket ederek, davaya “Kürtlüğü” bulaştırmaktan geri kalmadı.



Mahkemenin, Savcılığın iddiası ile “sanıkların” son söz ve müdafaalarını dinledikten sonra, ittihaz eylediği 28 Haziran 1341 [1925] tarih ve 341/69 numaralı karar, aynı gün, Mahkeme Başkanı tarafından, açık celsede “sanıklara” tebliğ edildi.

Görüldüğü üzere, Şark İstiklal Mahkemesi Savcısı Ahmet Süreyya [Örgeevren], Şeyh Said ile diğer şahsiyetlerin davanın son gününe kadar dahi “Kürtlük davası gütmedikleri” yönündeki tutumlarında ısrarla direndiklerini itiraf etmesine

Mahkeme kararında şöyle deniliyordu:

“Din ve şeriatı alet ittihaz ederek, hakikatte ‘müstakil bir İslam Kürt hükümeti’ kurmak(71) maksat ve gayesiyle Şeyh Said'in vukua getirdiği müsellaah [silahlı] isyan ve ihtilal hareketlerine muhtelif şekil ve suretlerde karışıp katılarak isyanın devam ettiği haftalar ve aylar boyunca, birçok şehir, kasaba ve köyleri –devlet ve hükümet zabıta ve askeri kuvvetleriyle, kanlı ve harp halinde, çarpışmak suretiyle- zapt ve işgal eden ve ihtilal bölgesindeki en

mühim vilayet merkezlerinden Diyarbekir şehrini dahi muhasaraya alan ve orada dahi inat ve ısrarla harp ve kıtalden çekinmeyen ve nihayet uğradıkları acz ve mahrumiyetten sonra tutuldukları günlere kadar birçok asker, zabıt ve vatandaşları cerh, şehit, esir eden, sirkatler, gaspler, yağmalar yapan ve yaptıran şahıslardan oldukları iddiasıyla muhakemeleri icra edilmiş olan seksenbir sanıktan;

1. Şeyh Said (Palu'lu, Nakşibendi Tekkesi şeyhi),
2. Melekanlı Şeyh Abdullah (Solhan'lı, Varto ve Muş Cephesi Kumandanı),
3. Kamil Beg (Tokliyanlı Halid Beg'in oğlu, aşiret reisi, Varto cephesinde görevli),
4. Baba Beg (Kamil Beg'in kardeşi),
5. Şeyh Şerif (Elaziz Cephesi Kumandanı, Palu/Gökdereli),
6. Fakih Hasan Fehmi (Darahini İnzibat Kumandanı ve Geri Hizmetler Amiri, Modanlı, Zıktê aşiretinden),
7. Hacı Sadık (Genc/Valêrli, Genc mıntıkasında görevli),
8. Şeyh İbrahim (Çan'lı, Çabakçur Müftüsü),
9. Şeyh Ali (Harput cephesinde görevli),
10. Şeyh Celal (Harput cephesinde görevli),
11. Şeyh Hasan,
12. Mehmet Beg (Diyarbekir ve Lice cephelerinde müfreze kumandanı, Garip'li İzzet Beg'in oğlu),

13. Mustafa Beg (Hani eşrafından),
14. Salih Beg (Hani eşrafından),
15. Şeyh Abdullah (Çan'lı, Çapakçur cephesinde görevli),
16. Şeyh Ömer,
17. Şeyh Adem (Hani'li),
18. Kadri Beg (Maden'li, Maden İnzibat Kumandanı),
19. Molla Mahmud (Piran'lı, Maden cephesinde görevli),
20. Şeyh Şemseddin (Silvan Cephesi Kumandanı),
21. Şeyh İsmail (Diyarbakır/Termil köyünden),
22. Şeyh Abdüllatif (Diyarbakır/Termil köyünden),
23. Molla Emin (Melekanlı Şeyh Abdullah'ın müridi, Balıkan'lı, Varto cephesinde görevli),
24. Ali Arab Abdi Beg (Çapakçur cephesinde görevli),
25. Mehmet Beg (Varto cephesinde görevli, Kargapazarlı Halil Beg'in oğlu),
26. Süleyman Beg (Şeyh Şerif'in katibi, Şinik'li Jandarma Hasan Beg'in oğlu),
27. Molla Cemil (Genc/Musyanlı, Palu ve Elaziz cephesinde görevli),
28. Süleyman Beg (Bingöl/Az Aşireti Reisi Ömer Beg'in oğlu),
29. Süleyman Beg (Şerif Beg'in oğlu, Kiği cephesinde görevli),
30. Tahir Beg (Fakih Hasan Fehmi'nin katibi),
31. Mahmut Beg (Hani'li Mustafa Beg'in oğlu),
32. Şeyh Ali (Şeyh Musa'nın oğlu, Varto cephesinde görevli),
33. Hacı Halid (Balıkan'lı, Varto cephesinde görevli),
34. Timur Ağa (Varto cephesinde görevli),
35. Abdüllatif Beg (Hınıs'lı Kamil Beg'in oğlu),
36. Mehmet Beg (Muş'lu, Varto cephesinde görevli),
37. Süleyman Beg (Varto cephesinde görevli),
38. Bahri Beg (Varto cephesinde görevli),
39. Şeyh Cemil (Zorabad'lı),
40. Yusuf Beg (Çapakçur'lu Süleyman Beg'in oğlu, Çapakçur cephesinde görevli),
41. Ali Badan Beg (Bingöl/Yamac Aşireti'nden, Çapakçur cephesinde görevli),
42. Halid Beg (Kargapazar'lı, Varto cephesinde görevli),
43. Halid Beg (Nadir Beg'in oğlu, Harput cephesinde görevli),
44. Tahir Beg (Mehmet Beg'in oğlu),
45. Tayip Ali Beg (Nahiye Müdürü),
46. Çerkes (Şeyh Said'in hizmetçisi Yusuf'un oğlu),
47. Jandarma Hamid,
48. Hüseyin Hilmi Bey (Çapakçur Kaymakamı),
49. Hasan (Hani'li Salih Beg'in oğlu, 11 yaşında),

isyannın asli faillerinden olarak idam cezasına mahkum edildiler.

Ancak bunlardan Çapakçur Kaymakamı Hüseyin Hilmi Bey'in evvelce, muhtelif zaman ve mahallerde vatani hizmetleri olduğu anlaşıldığı için geçmiş bu hizmetlerinin hafifletici sebep olarak kabulü ile idam cezasının 15 sene kürek cezasına tahviline, Salih Beg'in oğlu Hasan'ın da 15 yaşını ikmal etmemiş olmasına binaen onun hakkındaki idam cezasının da 'berayı ıslah' 10 sene hapse çevrilmesine ittifakla karar verilmiştir."(72)

Böylece, 13 Şubat 1925 tarihinde Piran'da başlayan Zaza-İslami/Nakşibendi direnişinin yönetici kadrolarından Şeyh Said ile birlikte toplam 47 şahsiyet, Mahkemece verilen idam kararı üzerine, 29 Haziran 1925 Pazartesi günü saat 03:00 sıralarında,

Diyarbakır'ın Dağkapı mevkiinde kurulan 47 sehpa olarak idam edilmiştir.

Şeyh Said, idam edilmeden kısa bir süre önce, Son Saat Gazetesi muhabirinin not defterine Arapça olarak şu cümleyi yazmıştır:

"Mücadelem, Allah ve din uğruna ise, darağacında asılmama perva etmem. Muhammed Said Palewi"(73)

İdam sehpasına götürülürken de; "Yarın mahşer gününde hepimiz muhakeme olacağız (hesaplaşacağız)" deyip, kelime-i şahadet getirmiş ve ardından asılmıştır.(74)

KÜRTÇÜ ŞAHISLARIN BERAATİ

Şeyh Said ve ayaklanmada yer alan mücadele arkadaşlarının savunmaları boyunca reddettikleri “Kürtlük davası” ithamını kasıtlı olarak iddianameye koyarak, onları işlemedikleri bu “suç” ile yargılayan ve idama mahkum eden Şark İstiklal Mahkemesi, o dönem öncesi ve esnasında siyasi Kürtçülük faaliyetlerinin bizzat içinde bulunan Diyarbakırlı Cemil Paşa oğullarından Kadri, Ekrem, Ömer, Cevdet, Memduh ve Muhiddin için, “haklarındaki ihbarların kanuni mesuliyeti müstelzim fiillerden olmadığı

anlaşıldığından... beraatlerine karar verilmiştir”(75) diyerek, adı geçenleri serbest bırakmıştır.

Zaza şahsiyetleri Kemalist rejim tarafından idam sehpalarında sallandırılırken, bugün kimi çevrelerce yere göğe sığdırılmayan Kadri Cemilpaşa, kardeşi Ekrem Cemilpaşa vd. tanınmış Kürtçü zevatın Şark İstiklal Mahkemesi’nce serbest bırakılmaları bile, Şeyh Said ayaklanmasının bir “Kürt isyanı” olmadığını gösteren delillerden biridir.

TEKKE VE ZAVİYELERİN KAPATILMASI

Şark İstiklal Mahkemesi’nin Şeyh Said davasına ilişkin kararında ayrıca, tekke ve zaviyelerin kapatılması hususu da bulunmaktadır. Mahkeme’nin, “isyanların çıkmasında tekke ve zaviyelerin dini yapıları ve dini etkinlikleri büyük ehemmiyet arz etmektedir” diyerek, tekke ve zaviyeleri birer “menba-ı şer ve fesad yuvası” addetmesi sonucu, Savcılığın 29 Haziran 1925 tarihli tebligatıyla İsyen Bölgesi İstiklal Mahkemesi mıntıkası dahilindeki tekke ve zaviyelerin faaliyetlerine son verilmiştir.(76)

düşüncesine dayanılarak kapatılan tekke ve zaviyeler, bu tarihten 5 ay sonra, 30 Kasım 1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce çıkarılan 677 sayılı kanunla ve aynı düşünceyle Türkiye genelindeki bütün tekke ve zaviyeler hükümet tarafından kapatılmıştır.(77)

Başlangıçta bir kanuna dayanmadan ve sadece İstiklal Mahkemesi’nin, “menba-ı şer ve fesad yuvası”

Tekke ve zaviye denilen dini kurumların kapatılması konusunun ilk olarak Şeyh Said ayaklanmasına ilişkin dava dosyasında yer alması ve bilahare bunların lağvedilmesinin kararlaştırılması, ayaklanmanın dini nitelikli yönünü çok berrak bir şekilde ortaya koyan bir başka faktördür.

DİNDARLARIN CEZALANDIRILMASI

Şeyh Said Efendi ve arkadaşlarının idamlarının akabinde, Mahkeme Savcılığınca çıkarılan tebligat ile faaliyetlerine son verilen isyan bölgesindeki tekke ve zaviyelerle ilişkisi olan olmayan yüzlerce dindar

insanın sevk edildiği Şark İstiklal Mahkemesi tarafından kimisi idama, kimisi de muhtelif hapis cezalarına çarptırılmak suretiyle, Kemalist rejime muhalif kesimler susturulmaya çalışıldı.

Bunlardan, İstanbul basınına yansıyan ve özellikle Zazalara ilişkin olan birkaç örneğe burada yer vermeyi yararlı buluyoruz:

- 18 Temmuz 1925: Maden’li Hafız Osman Efendi(78)
- 20 Temmuz 1925: Palu’lu Hacı Mehmed, Kasap Süleyman Efendi ve Selman Faris Efendi(79)
- 23 Temmuz 1925: Elazığlı Abdullah ve Hasan Efendi(80)
- 27 Temmuz 1925: Elazığlı isyancılardan Seyfullah ve Ömer Efendi(81)
- 04 Eylül 1925: Osmaniye [Ergani] isyancılarından Zülfikar Hoca ve Temir Efendi, idam edildiler.(82)
- 12-24 Eylül 1925: Elazığ’da halkı cumhuriyet aleyhinde ayaklanmaya sevkeden, özellikle bölgede şeyh ve seyid unvanlarıyla tanınan toplam 110 kişi idama mahkum edildi. 12 gün içerisinde 1855 kişi mahkemeye çıkarıldı ve 110’u idam olup, diğerleri değişik ağır cezalara çarptırıldılar.(83)
- 19 Eylül 1925: Palu’lu Said ve 8 arkadaşı, Palu halkını dini yönden tahrik ederek isyana kışkırtmaktan dolayı idama mahkum edilip, 20 Eylül 1925’te asılarak idam edildiler.(84)
- 22 Kasım 1925: Eski Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey ve Galip Bey, Dersim bölgesinde dini siyasete alet etmekten ve siyasi nüfuzuna güvenerek halkın ayaklanmasına yardımcı olmaktan idama mahkum edildiler ve 23 Kasım’da asıldılar.(85)
- 28 Aralık 1925: Palu’lu Hasan oğlu İbrahim, Zafi oğlu Molla Yusuf, Cundullah oğlu Feyzi, Hazo ayaklanmasına katıldıkları gerekçesiyle yargılanan mahkumlardan ilk etapta yakalanan 140 kişi içinden bunlar hemencecik idama mahkum edildiler.(86)
- 01 Ocak-15 Şubat 1926: “Gerici hareketlere katıldıkları ve irticakarane faaliyetlerde buldukları” gerekçesiyle 909 kişi hakkında karar verildi. 2.5 aylık gibi bir zaman zarfında yargılaması bitenlerden 57 kişi idam edildi.(87)

- 11 Mart 1926 tarihine kadar, Çapakçur’lu Şükrü Efendi, Ali oğlu Said, Ali oğlu Faik, Ali oğlu İbrahim, Mehmet oğlu Selim, Ömer oğlu Ahmed, Safa oğlu Osman, Mehmed oğlu Abdülkerim, İbrahim oğlu Ali, Molla Hacı Yusuf, Cündioğlu Feyzullah, Hasan oğlu Osman, Halil oğlu Mustafa, Silo Ahmed, Yaşar oğlu Ömer, Davud Efendi, Veysel ve ayrıca Tiran aşiretinden 10 kişi daha idam edildiler.(88)
- 11 Mart-25 Mart 1925 arası, Hazo ayaklanmasıyla ilgili olarak 21 kişi daha idam edildi. Bu arada yakalandıktan sonra hemen idam edilmek üzere de 56 kişiye gıyabi idam cezası verildi.(89)
- 06 Temmuz 1926: Nakşibendi şeyhi Seyid Pir Ahmed ile 10 arkadaşı idama mahkum edildi.(90)
- 10 Mayıs-18 Temmuz 1926 arasında, bir aylık zaman zarfında Diyarbakır’da 840 kişi yargılandı. Bunlardan 30 kişi idam edildi, 420 kişi değişik cezalara çarptırıldı, diğerleri hakkında beraat kararı verildi.(91)
- 20 Ağustos 1926: Elazığ Müftüsü Kemaleddin Efendi ve ailesinden 5 kişi idam edildi.(92)

Bunlar, sadece Şark İstiklal Mahkemesi’nin yargıladığı kişilerden birkaç örnek teşkil etmektedir. Ayaklanma başlar başlamaz ilan edilen Örfi İdare [Sıkıyönetim] Mahkemelerinin, yargılamaya gerek görmeden idam ettiği yüzlerce belki binlerce insanın mevcudiyeti de ayrıca hesaba dahil edilmelidir.

(devam edecek)

Dipnotları:

- (54) Robert Olson, Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı, Özge Yayınları, Ankara 1992, s.247-250.
- (55) Kadri Cemilpaşa (Zinar Silopi), Doza Kurdistan (Kürdistan Davası), 1.Baskı, Beyrut 1969; 2.Baskı, Özge Yayınları, Ankara 1991, s.92.
- (56) Naci Kutlay, “Yakın Tarihten Kısa Kesitler”, Bergeh dergisi, Sayı:8/1991 (İsveç), s.72, 77.
- (57) Bahsekonu sinema, Diyarbakır/Dağkapı’daki Yenişehir Sineması olup, birkaç yıl önce yıkılarak yerine bir hastane yapılmıştır.
- (58) Ahmet Süreyya Örgüevren, Şeyh Said İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi, Temel Yayınları, İstanbul 2002, s.152-167; Ergun Aybars, İstiklal Mahkemeleri, Cilt: I-II (1923-1927), Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir 1988, s.304-305; Behçet Cemal, Şeyh Said İsyanı, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s.76-93.
- (59) Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 28 Mayıs 1925.
- (60) Ahmet Süreyya Örgüevren, a.g.e., s.171 vd.; Ergun Aybars, a.g.e., s.309; Behçet Cemal, a.g.e., s.92, 97.
- (61) Uğur Mumcu, Kürt-İslam Ayaklanması 1919-1925, Tekin Yayınevi, İstanbul 1991, s.120; Hasan Hüseyin Ceylan, Cumhuriyet Dönemi Din-Devlet İlişkileri, Risale Yayınları, İstanbul 1991, s.245.
- (62) Hasip Koylan, Şeyh Said İsyanı, Ankara 1946, s.93; Behçet Cemal, a.g.e., s.88; Ergun Aybars, s.304-309; Sadık Albayrak, Devrimler ve Gerici Tepkiler, Araştırma Yayınları, İstanbul 1990, s.11-32; Feridun Kandemir, “Hadisesi, Gayesi ve Oluş Şekli İle Şeyh Said İsyanı”, Tarih Konuşuyor Dergisi, Sayı:37 (Şubat 1967), s.3037; Ebubekir Pamukcu, “Şeyh Said Ayaklanmasında Yabancı Parmağı”, Piya Dergisi, Sayı:7 (Haziran 1989), s.36.
- (63) İsmail Göldaş, Kürdistan Teali Cemiyeti, Doz Yayınları, İstanbul 1991, s.232.
- (64) İsmail Göldaş, a.g.e., s.19.
- (65) Kadri Cemilpaşa (Zinar Silopi), a.g.e., s.59.
- (66) bkz. 40 no’lu dipnot.
- (67) İsmail Göldaş, a.g.e., s.39-45.
- (68) Ergun Aybars, a.g.e., s.307.
- (69) M.Nuri Dersimi, Kürdistan Tarihinde Dersim, Halep 1952; ayrıca bkz. İsmail Göldaş, a.g.e., s.19.
- (70) Ahmet Süreyya Örgüevren, a.g.e., s.20-21, 274-275.
- (71) Bazı kaynaklarda ise bu husus; “din ve şeriatı alet ittihaz ederek ayaklanmaya katıldıkları ve laik cumhuriyeti yıkma amacını güttükleri” şeklinde ifade edilmiştir. (Sadık Albayrak, Türkiye’de Din Kavgası, Şamil Yayınevi, İstanbul 1984, s.221).
- (72) Ahmet Süreyya Örgüevren, a.g.e., s.274-278.
- (73) Son Saat Gazetesi, 8 Zilhicce 1343 (30 Haziran 1341/1925), s.1; Sadık Albayrak, İrtica’ın Tarihçesi-4, Devrimler ve Gerici Tepkiler, s.97.
- (74) Hasan Hüseyin Ceylan, a.g.e., s.246.
- (75) Ahmet Süreyya Örgüevren, a.g.e., s.278-279.
- (76) Ergun Aybars, a.g.e., s.182.
- (77) TBMM Zabıt Ceridesi, c.19, s.145-165, 312; Düstur, c.7, s.112; Hasan Hüseyin Ceylan, a.g.e., s. 213 vd.
- (78) Hakimiyet-i Milliye, 19-20 Temmuz 1925.
- (79) Hakimiyet-i Milliye, 22 Temmuz 1925.
- (80) Hakimiyet-i Milliye, 23-26 Temmuz 1925.
- (81) Hakimiyet-i Milliye, 30 Temmuz 1925.
- (82) Hakimiyet-i Milliye, 06 Eylül 1925.
- (83) Hakimiyet-i Milliye, 12-25 Eylül 1925.
- (84) Hakimiyet-i Milliye, 21 Eylül 1925.
- (85) Hakimiyet-i Milliye, 24 Kasım 1925.
- (86) Hakimiyet-i Milliye, 30 Aralık 1925.
- (87) Hakimiyet-i Milliye, 19 Şubat 1926.
- (88) Hakimiyet-i Milliye, 11 Mart 1926.
- (89) Hakimiyet-i Milliye, 11-25 Mart 1926.
- (90) Hakimiyet-i Milliye, 07 Temmuz 1926.
- (91) Hakimiyet-i Milliye, 10 Mayıs-19 Temmuz 1926.
- (92) Hakimiyet-i Milliye, 21 Ağustos 1926; ayrıca bkz. Hasan Hüseyin Ceylan, a.g.e., s. 248-250.

1925'TEN ve İDAM EDİLENLERDEN BAZILARI¹



ŞEYH SAİD



Şeyh Said'in kardeşi Şeyh Abdurrahim



Şeyh Şerif



Şeyh Şemseddin



Şeyh Abdullatif



Fakih Hasan Fehmi



Şeyh Tahir'in yardımcısı



Fabrika bekçisi Hasan



Şeyh Abdullah

Ma Şêx Seid u Şehidun 1925 xu vira nêkerd u nêkeni

¹ Fotoğrafların bazıları Adım Şeyh Saït, İlhami Aras, İlke yayınların'dan alınmıştır.

Customer relationship management (CRM): Ekonomi dı giraneya girotoxan/erinoxan:

Faruk İremet

CRM, yeno bol méneyan u zaf cadı zi bı zaneye merdın ano kar. Bı zaneya kar ardena cı zi, qandê sereyê merdıman pê miyan kerdeyeno u zaf ekonomisiti zi no fıkrıdırê. Héta merdım şeno vaco; Nêy hirê vatey merdım nêzano qandê çıçı beno meseleyê munaqışey. La tayın ekonomisti kı ser CRM munaqışe kenê vanê kı nêy hirê vatey'Customer relationship management' yani 'ekonomi dı giraneya girotoxan/erinoxan'

Management; İdare, idare kerdenı u idareci. Marketing; Piyasa, ser piyasa bazarı. Fıkrê tayın zanayoxan CRMi ser wunasino; modelê ekonomiyê newe o kı nıka hera beno u şıno ravey. Yani waştên insanın ra insanın rê bazarı berdeno. Merdım şeno wuni zi vaco élaqa mabênê insanın.

O kı çıme u siyê sıfteyêni CRM'i yo, ju; şirket pazarı qontrol keno dıdı; formüle kerdenda analizano u hirê; CRM miyan dı nêy rê formo newe dayeno. Merdım şeno CRM hirê qedemeyê bini dı analiz bıkerö.

- 1- Projeyê CRM'i
- 2- Enfermasyon
- 3- Orxanizasyon/hérekê
- 4- T.E (teknigê enfermasyonu)

Projeyê CRM'i;

Wextê viraştenda projey dı kilidê zanayoxê şirketi nêyê;

- 1- Çıme kolonayın
- 2- Viraştenda planan
- 3- Ka koti dı şirketi pêra abêrê

Merdım şeno ekonomiyê CRM'i vela biyayenda hücreyanê bazaro serbesteya ekonomiya bıda pêver. Bı no raya şirketi qandê girotoxê/erinoxê (müşteri) qanalê newe akenê u bı no raya zi şirket reseno mal girotoxanê xü. Bazaro serbest u bazaro erinoxan bazaro serbesti miyan dı en mühim dı kilido. Ju; mal, bazar beno dıdı; weçeyneyenda erinoxan u hirê; memnun kerdenda erinoxan zaf mühimo. No ménedı modelê CRM'i zeydê motordo teqwiyye kewno dewre. Qandê kı mal bireso bazaranê gırdan u xü bazarê werdira bireyno CRM merdım ze kilid ano güre.

Héqê hérekêtan dı enfermasyonê CRM'i;

O kı CRM'i dı en mühim çıme u siyê sıfteyenê temeliyo enfermasyon o. Enfermasyon çı wext analizê CRM ra ravêrd peyra reseno idare kerdoxanê şirketi. Waştên, çiyê kı şirket yan zi hérekê viraştö éy pawuten u éyrê wahêr vıcyayeni ya piya quwetê gürewyoxan gırêdê şirketi u bı no raya zi merdım erinoxan rê weçeynayenda imkanê mali dano u bı raya erinoxan qezenc keno. Yani çorşmeyê şirket/hérekêti dı. Çı wext şirket mezbut yenê pêser u quwet benê no zi héme gürewyoxani vırneno u keno informator. Nêy rê zi merdım şeno vaco çend qedeme dı viraştenda komunikasyon/élaqa. Na model qandê gürewyoxandê şirket/hérekêti zi ravêreno. No qedeme dı héme éleqa qıymet beno u cayê hérekêti bazar dı cayê do zaf mühim beno.

Teknikê infermasyonu (Tİ)

Qandê kı waştêna şirket, hérekê bireso éza, erinox (alıcı, müşteri) qanalê teknikê infermasyonu bol mühimo. Qandê kı ézay bışê sistemê Tİ'ya (teknikê infermasyonu) bigürewyeyê gerek héme çiy sferber bo. Qandê kı aver şıyayenda sistemê Tİ éyni wext aver şıyayenda ê wextê ravey o u gerek merdım nêy çı vira nêkero. Tayın alımı CRM'i nêy vanê; "Çı wext qinê (inancê) ézayê şirketi rê yan zi ê hérekêti rê vêşi bo, o wext ver şirketi dı u hérekêti dı ézay xü ze wahêr vinenê u no zi, qinê gürewyoxan vêşi keno. Çı wext qinê ézay u ê gürewyoxan ver şirket u hérekêti dı vêşi beno no zi tesirê erinoxan keno u qinê erinoxan zi ver şirket yan zi hérekêti dı vêşi beno no zi tesirê bazarı keno".

Rıxne girotoxi se vanê? Qandê rıxne girotoxanê CRM'i vanê kî; "Vinayenda CRM'i çiyê do newe niyo. Fıkr uidolojiyê kihanen ra merdım etiketê do newe vinayo u êy rê zi vanê CRM." Şiyê mühim noyo kî u gerek merdım vira nêkero, gerek merdım zeriye erinoxan qezenc kero u no zi bî éleqaya (komunikasyon), kolayışa (araştırma) beno. Nêy çiy u termi newey verê zi est bî u merdım vatê ekonomiyê piyasayo bisededê xü (serbets piyasaya ekonomisi) no çî zi siyê binê sıfıteyêno (temel taş). Êy rıxne girotoxi kî bî zıwanê do sarta rıxne gênê, wuna vanê; "Ananorê kî anonsê şirket u ê héreketan kenê, anonsi şari ra hewadanê u kenê malê şexisan. Yani şexis ra şexis mal roteni u bazar kerdani u qandê nêy çî zi hirê vatey diyê u vanê CRM".

Êy çî kî CRM'i hêndı beynenminen kerdo o zi élaqayê CRM'i bî teknikê infermasyoni dı esto o yo. Rıxnegirotoxi wuna vanê; "Bol bazaran dı şirket u héreketi sistemê CRM'i kar anê u nêy rê zi sebeb, zaf şirketi u héreketi bî teknikê infermasyoni bol mijul benê u no zi fıkrê CRM u ê şirketan keno nezdiyê pê". Zaf şirketi zi kompitorê (bilgisayar) rew u newey kar anê. No zi beno sebebê, rew vıla biyayenda infermasyoni. No hem ercan o u hem zi şirket u héreketan rê wextê veng u vêşi abirnenno (peyda keno). Merdım şeno nêy şî giroten da istasyonandê telefonan dı bivino. Bol şirketi telefoni iflas kenê u cayê inan zi şirketê kompitor gênê. No zi imkanê do gird dano şirketan.

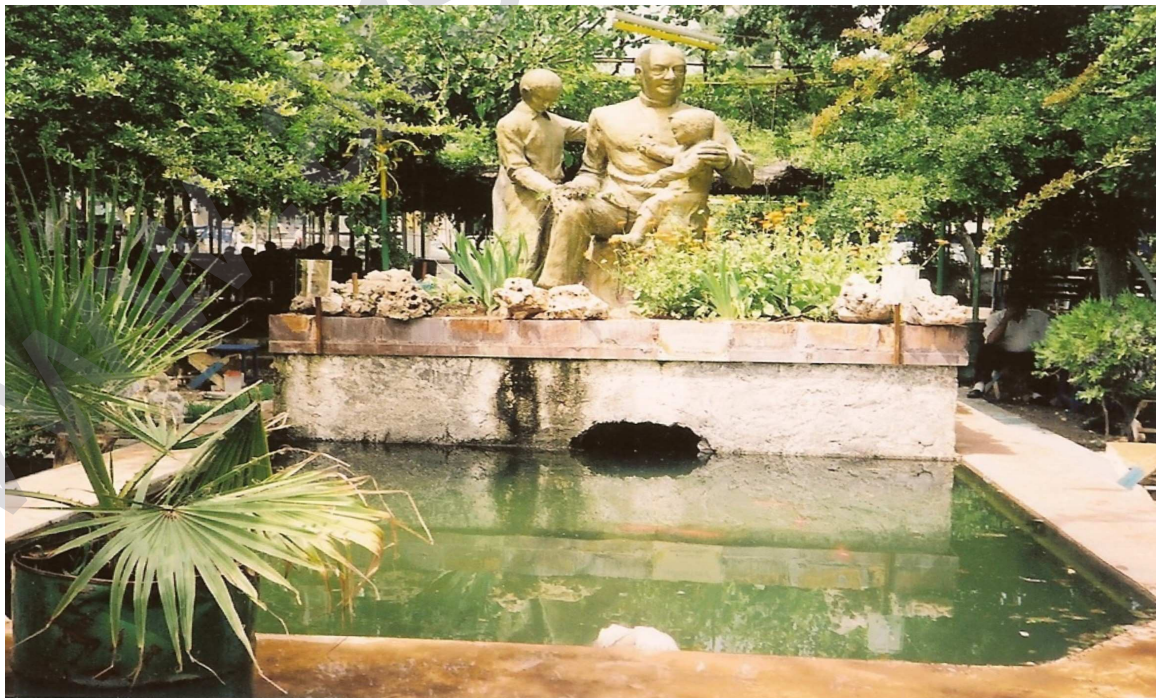
Cause-Related Marketing (CRM):

Ekonomiyê piyasayo girêdayeyê sebebî. Ewro wextê mayo newe dı insani vıryayenda ekonomi u problemê ê şaran nezdi ra taqıp kenê. Mesela; problemê çorşme (çevre sorunu), bewnayenda héywanan, şar miyan dı bê édelet vıla biyayenda ekonomi, kar ardenda érđi u vıla kerdanda érđi u.ç.b (u çiyê bini). Şirketi reklamane xü dı bî zaneyeya nêy çî anê kar. U nêy rê zi vanê; " Cause-Related Marketing".

Ekonomiyê piyasayo girêdayeyê sebebî, her wext reklamane anê kar u bî rayê reklamana resenê erinoxandê xü. Çiyê bini zi kî anê kar noyo; "Kampanyayê mal roteni u yaremeteyda şirketan u reklamê ina nê çirê numuneyo".

Ewro, Cause-Related Marketing (ekonomiyê piyasayo girêdayeyê sebebî) hême cayan dı ceribnenê. Ewro hême "şirketi" meseleyê çorşme dı wazenê yaremetey bidê u qandê nê y çî zi reklam u anonsi danê. Tabi pawutenda şirketan qandê xêri niyo, qandê kî madeyo kî şirketi anê kar şeno bîbo sebebê leymin kedenda çorşmey (tabiati). Nimune; hakê kergê kî tabiati dı geyrenê, mangey kî vaşê tezey wenê u teberdı geyrenê, érabay kî qeçeki verni dı top kaykenê...merdım şeno nimuney vêşi kero...senin şirketi şari bî rayê reklamana xapêyenenê u reklamê malê kenê.

Şirketê kî, ekonomiyê piyasayo girêdayeyê sebebî kar anê, rotenda mal dı bo ravey şiyê u rekorê girdi rê nameyê nuşnayê.



Mextele

Zazaca'da/Zazalar'da Uzunluk, Derinlik ve Ağırılık Ölçüleri

Lac Siya

1.Uzunluk Ölçüleri

Biz Zazalarda değişik uzunluk ölçüleri kullanılmaktadır. Bilinen uzunluk ölçüleri dışında kullanılan bazı uzunluk ölçüleri vardır.

Bunlar;

Erşun: “Erşun” bir uzunluk ölçüsüdür. Takriben 70 santimetre tutarında bir uzunluk ölçüsü birimidir. “Erşun” un uzunluğu sağ veya sol omuzun başlangıcından sağ veya sol parmak ucuna kadardır. Odun ölçmede ve kısa mesafe ölçümlerinde kullanılan bir ölçüm aracıdır.

Mesafe tahmini, metre hariç, göz tahmini ve adım ile belirlenir. Göz tahmini bir ölçüdür. Ölçülecek yerin etrafında yer alan hatırlatıcı ve tahmine yardımcı şeylerle mesafe tahmini yapılır. Adım ile mesafe ölçümlerinde ortak adım kullanılır. 20 yaşın üstündeki insanların tam atılmış bir adımı genellikle bir metre olarak kabul edilir.

Topçin: Mesafe ölçümünde kullanılan bir uzunluk ölçüsüdür. Bir “Topçin” yedi adımdan oluşur. Daha uzun mesafelerin ölçümünde kullanılır.

Odonlar, genellikle kulaç, binek hayvanlardan eşek, at, katır yükleriyle ölçülür.

Varard: Kuçak demektir. Sağ elin parmak uçlarından sol elin parmak uçlarına kadar olan uzunluk bir kulaç olarak kabul edilir. Bir kulaç, ölçülecek şeyin enine ve boyuna ölçümü olarak kabul edilir.

Aynı binek hayvanların yükü eşit olarak kabul edilir. Bir at yükü odun borç alındığında, karşılığında bir at yükü odun verilir. Ya da bir at yükü oduna bir maddi değer biçilir ve her yük odunun değeri bu ölçüye göre belirlenir.

Miras bölüşümü arazi paylaşımı farklı yöntemlerle yapılır. Büyük kardeş araziyi paylar seçimini küçük kardeşe bırakır. Küçük kardeş payımı aldıktan sonra kalan pay büyük kardeşin olur. Bu yöntem sadece arazi paylaşımında kullanılan bir yöntem değildir. Örneğin, saman ölçümü de farklı değildir. Saman yığını ortadan, yarıldığı belli olacak şekilde, yarılr. Seçim buna göre yapılır. Araziyi eken bir pay seçer ve geriye kalan payda arazi sahibinin olur. Paylaşımında gramların bir kıymeti yoktur. Taneyle ifade edilen paylaşımlarda önemli olan sayısal eşitlik ve tahmini olarak denkliktir. Diğer konulardaki eşitliğin belirleyicisi göz kararıdır.

Gum: “Gum” adım demektir. Uzunluk ölçümlerinde adımdan da yararlanır. Tam açılarak atılan her adım yaklaşık olarak bir metre kabul edilir. Mesafe ve uzunluk ölçümlerinde kullanılır. Kimin adımı ölçü olarak kabul edilmiş ise bütün ölçümde aynı adım kullanılır.

Pal: “Pal” bacak demektir. İki bacağı yana açılacak en büyük açıyla açmaktan oluşan bir uzunluk ölçüsüdür.

Nıng/Lıng: “Lıng/Nıng” Ayak demektir. Kısa mesafelerin ölçümünde ve mesafelerin karşılaştırılmasında ayaktan da yararlanır. Bir ayağın diğer ayağın önüne konulması ile ve bu işlemin tekrarı ile mesafeler ölçülerek karşılaştırılır. İki mesafenin karşılaştırılmasında farklı insanların ayakları değil, aynı kişinin ayakları ölçü birimi olarak kabul edilir. Ayağın dik veya yan atılması bir ölçüm biçimidir. Ayakla yapılan ölçümlerden kalan küçük mesafeler parmakla tamamlanır.

Quel: Parmak ucundan omuza kadar uzanan mesafeyi ifade eder. Yaygın olarak kullanılan bir uzunluk ölçüsüdür. Derinlik ölçümlerinde de kullanılır.

Helbı: Kısa mesafelerin ölçümünde kullanılan bir ölçüm aracıdır. Parmak ucundan dirseğe kadar olan uzunluğa “Helbı” denir. Yerel düzeyde kullanılan uzunluk ölçüm araçlarından biridir. Derinlik ölçümlerinde de kullanılır.

Vincew: “Vincew” Karış demektir. Mesafe tahmininde ölçüm aracı olarak kullanılır. Daha çok küçük mesafelerin, manifatura işlerinin ölçümünde kullanılır. Karışın tam açılması ve bir birine eklenmesiyle mesafeler

ölçülür. Mesela, ölçülen bir uzunluğu ifade ederken on karış, iki parmak vb. şeklinde ifadeler kullanılır. Biz Zazalar'da ölçüm anlayışında cm(santimetre) ve milimetrenin bir değeri yoktur. Kullanılan en küçük ölçüm aleti serçe parmağıdır. Derinlik ölçümlerinde de kullanılır.

Şmık: Baş parmak ile işaret parmağının açılmasıyla oluşan uzunluk ölçüsüdür. Bu iki parmağı alabildiğince gererek açmak gerekiyor.

Çahar gışti: Bitişik olması şartıyla yan yana tutulan dört parmağın birbirine eklenmesiyle oluşan ölçüm birimidir. Ev içi kısa ölçümlerde, manifatura, kısa mesafe ölçümleri için vb. kullanılır. Uzun mesafeli ölçümlerden arta kalan küçük çaplı mesafelerin ölçümünde kullanılır. Örnek, bir çocuğun boyunu ölçerken beş karış, sekiz parmak demek gibi. Derinlik ölçümlerinde de kullanılır.

Yo/Yew gışt: Tek parmakta bir ölçüm aracıdır.

Gışta quel: Serçe parmağı demektir. Serçe parmağı da uzunluk ölçüsü olarak kullanılmaktadır. Yerel ölçekte kullanılan en küçük ölçü birimidir.

Çuduk: Sağ omuzun başlangıcından parmak uçlarına kadar uzunlukta olan bir çubuk hazırlanır. Bu çubukla yapılan mesafe ölçümlerine "çuduk" denir. Derinlik ölçümlerinde de kullanılır.

Rasni/Rasne: Keçi kılından yapılmış iple örülen bir çeşit sicimdir. En uzun uzunluk ölçüm aracıdır. Derinlik ölçümlerinde de kullanılır.

2.Derinlik Ölçüleri

Biz Zazalara derinlik ölçülerinde kullanılan değerler farklıdır. Yukarıda belirtilen ölçüm araçlarından bazıları hem uzunluk hemde derinlik ölçümlerinde kullanılmaktadır. Bu araçları tekrar belirtmek gerekmemektedir. Bu değerler genellikle boy ile özdeşleştirilir ve boyun belirli bölgeleri esas alınarak derinlik ölçüleri ifade edilir. Bunlar;

Paşna: "Paşna" topuk demektir. Topuğa kadar olan derinliklerin belirlenmesinde kullanılır.

Guazek: "Guazek" Ayak bileği demektir. Derinlik ölçüm araçlarından biridir. Ayak bileğine kadar olan derinliklerin ölçümünde kullanılır.

Çaqı: Diz demektir. Bir derinlik ölçüsüdür. Başlangıç yeri belli olmakla beraber nerede bittiği net olmayan bir ölçüdür.

Sêr çaqı: Diz üstünü ifade eden bir ölçüdür. Baslangıç yeri belli olmakla nerede bittiği tam belli olmayan bir ölçüdür.

Rehn: Bacak ile karın bölgesinin birleştiği noktaya kadar olan derinlik ölçüsüdür.

Şılawend/Şılamund: Kemer demektir. Ayak dibinden kemere kadar olan derinliğin ölçümünde kullanılan bir derinlik ve uzunluk ölçü birimidir.

Nak: Göbek bağı demektir. Derinlik ölçüsü olarak'ta kullanılır. Ayak dibinden göbek kordonuna kadar olan derinliği ve mesafeyi ifade de kullanılan bir ölçüdür.

Bini Çengun: Koltuk altı demektir. Derinlik ölçüsüdür. Ayak dibinden koltuk altına olan derinliği ve mesafeyi ifadede kullanılır.

Sêri Kıftun: Omuz Üstü anlamına gelmektedir. Bir derinlik ölçüsüdür. Ayak dibinden omuz üstüne kadar olan derinliği ve mesafeyi ifade kullanılır.

Çalê Qırık: Boyun ile Gövdenin birleştiği yer. Bir derinlik ölçüsüdür. Ayak dibinden boyun ile gövdenin birleştiği yere kadar olan derinliği ve mesafeyi ifade de kullanılan bir değerdir.

Vêri Fêk: Ağız önü anlamına gelir. Bir derinlik ölçüsüdür. Ayak dibinden ağıza kadar olan derinliği ve mesafeyi ifadede kullanılan bir değerdir.

Sêri Sari/Yo Qum: Türkçe anlamı baş üstüdür. Derinlik ölçümünde kullanılan bir kelimedir. Ayak dibinden başın üstüne kadar olan derinliği ifade de kullanılır. Aynı zamanda “yo qum” bir boy da denilebilir

Sêri destun: Türkçe anlamı Ellerin Üstü'dür. Ayak dibinden parmakların ucuna kadar olan derinlik ve mesafeyi ifadede kullanılır. Ayakta durulur, iki el birbirine paralel olacak biçimde ve düz bir şekilde, başın üstünde kaldırılır.

Bu belirtilen değerler sadece ana değerlerdir. Bir çok ara veya yardımcı değer diyebileceğimiz değerlerde kullanılmaktadır.

3.Ağırlık Ölçüleri

Zazalarda değişik ağırlık ölçüleri kullanılmaktadır. Bilinen ağırlık ölçüleri dışında kullanılan ağırlık ölçüleri kullanılmaktadır.

Bunlar;

Qapun: Demirden yapılmış ağırlık ölçüm aletidir. Her ağırlıktaki, yaklaşık olarak 50-100 kg ağırlık, cisimleri tartmada kullanılır. Üst kısmında demirden yapılmış bir halka bulunur. Halkaya odun, çubuk takılarak ağırlık kaldırılır ve yükün ağırlığı ölçüm araçları devreye sokularak hesaplanır.

Qintêri Dêsti: Ağırlık ölçüm birimidir. Daha çok küçük ağırlıkların tartılmasında kullanılan bir araçtır.

Şin: Tenekeden yapılan kalın demir halkalı, yandan 20 cm uzunluğunda ve 10 kg ağırlığında ve her çeşit ağırlığı ölçmede kullanılan bir tartı ve ölçüm aracıdır.

Fıtır: Teneke ve tahtadan yapılan bir tartı aracıdır. Özellikle cevizlerin ölçümünde kullanılan bir ölçüm aracıdır.

Welç: Ölçek demektir. Bir Ölçek iki teneke demektir. Teneke olarak yağ tenekesi kullanılır ve teneke taşıncaya kadar doldurulur. Ağırlık olarak 37-40 kg arası bir ağırlığı ifade etmektedir.

Nim Welç: 18-20 kg ağırlığındadır.

Ribiğ: Bu ölçü genellikle göz tahminiyle belirlenir. 9-10 kg ağırlığındadır.

Nim Ribiğ: Yukardaki ölçünün yarısı demektir. Ölçü tahminidir. 4,5-5 kg ağırlığındadır.

Weqqa: Tahminen 5 kg ağırlığında olan bir ağırlık ölçüm birimidir. Hacim olarak iki ölçeğe. Yani dört tenekeye denktir. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tıxt: “Weqqa” nin ağırlığında olan bir ağırlık ölçüsüdür.

Qat: İçi oyulmuş ağaçtan yapılmış ve çap denen bir ölçek çeşididir. Hacim olarak iki ölçeğe. Yani dört tenekeye denktir. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Çeng: Türkçe anlamı “yarım avuç” demektir. Bazı yiyecekler yarım avuç ile ölçülür. Özellikle ödünç alınan tuz, çay, biber ves. yiyeceklerde kullanılır.

Çapal, Wırdiyes: Türkçe anlamı “avuç” demektir. Ödünç olarak alınan yiyeceklerde kullanılan bir ölçüm aracıdır.

Tas: Yiyecek ve içeceklerin ölçülmesinde kullanılan bir ölçüm aracıdır. Daha ziyade ödünç olarak alınan yiyecek ve içeceklerin ölçümünde kullanılır. Küçük ölçekli erzakın paylaşımında veya ölçümünde kullanılır.

Şarb: “Şarb” Zazaca'da bardak demektir. Genelde bakırdan yapılmış su bardağıdır. Hem bardak hemde ölçüm aracı olarak kullanılır. Özellikle ödünç alınan tuz, çay, biber, ves. yiyeceklerde kullanılır.

Galı/Gale: Tahıl ve diğer eşyaların taşınmasında kullanılır. “Xaşa” dan küçük , “Heqbı” den büyük bir yük taşıma aracıdır. “Galı” aşağı-yukarı üç ölçek(altı teneke) buğday alır. Keçi kılından örülen ipin dokunmasından yapılıır. Genellikle tek parçadır ve binek hayvanların iki tarafından sarkacak şekildedir. Ağızı açıktır ve tahılların taşınmasında ağızı dikilir.

Xaşa: “Galı”nın ez az iki katı büyüklüktedir. Bicim olarak “Galı”nın aynısıdır. Hafif şeylerin özellikle saman ve doğranmış ot, yaprağın taşınmasında kullanılır. “Xaşa” ya doldurulan maddeler hayvan sırtına teğet olacak sertlikte bastırılır. Çok sert bastırılmadığında yere sarkarak taşınmayı zorlaştırır. “Xaşa” çok sıkıştırıldığı zaman yükün dengesi muhafaza edilir ve yükü düzeltmek için yüke parmak ucuyla dokunmak yeterli olur.

Heqbı: Bicim olarak “Galı”nın aynısı, ancak “Galı”dan çok çok küçüktür. Küçük çaplı ihtiyaçların, erzakların taşınmasında kullanılır. Genelde omuzda taşınır. “Heqbı” keçi kılından yapıldığı gibi tiftikten’de yapılıır. “Heqbı” de aksesuar vardır. “Galı” ve “Xaşa”da aksesuar yoktur.

Kerkaş: “Kerkaş” Taş çekici/Taş sürükleyici demektir. Kare şeklinde iki kutudan oluşmaktadır. Binek hayvanlara yüklenerek özelliklere sahiptir. Hayvanın iki tarafına gelecek biçimde ipe bir birine bağlı, kapağı alta olan, bir taraftan ipin çözülmesiyle kapakların karşılıklı olarak açıldığı ve yükün boşaltıldığı taşıma aracıdır. Bir ağırlık ölçüsüdür. Bir “Kerkaş” doğranmış odun. Bir “Kerkaş” tezek gibi. Taş kullanımında kullanılan “Kerkaş” daha farklıdır.

Sel: “Sel” Zazaca da sepet demektir. Ağırlık ölçümünde kullanılır. Yaklaşık olarak sekiz kilo ağırlığındadır. Saman ot ves. Hafif nesnelere ölçülmesinde kullanılır.



WAŞTI U WAŞTE

*Herrê keyneki
Tı cuwanika keynekana
Hebubeka vılıkana
Daylana érdana
Ley u zınara mêsana
Sirima édê puncana
Xezala koyana*

*Azmin`dı aşmiya pancêsiya
Tı xatuna keynaya
Tı varıg u bewrana
Bejna to ze fitaléra
Tı virniya xasekana*

*Adır webiya zerrıda mı
Sewate kewto gandé mı
Kozı mıyando bedenê mı
Hewna(fına) to do aqlé mı*

*Bejna veras ze rıhana
Finé bewnu ez se vana*

*Esqté toré gan u rıh dana
Adır webiya gandé mı
Herro lajeki
Tı xorté do celengé
Tı zerrejé koyané
Tı seré sérrané*

*Tı beran
Tı sihud u şexsiyeté
Tı rosnayiya cimané
Tı taqet u dermané
Tı hewin u dislixé
Tı qedr u qimeté*

*Herré keyneki
Tı kula adırıya
Tı istareyi azminiya
Nefes u rihé mina
Tı roşnayı u viniya
Tı zey aw, nan u sola mina
Tı taqet u dermané mina*

Nüştoğ: Zerweş Serhad

KUNDE MA ŞİDİ U NACIA RA YENO

Nustoğ: Haydar Şahin

Edam eta her roz çêde kar keno yanki serba kari çêra vejino sono. Gegane pa neresneno bêro çê.

Rozanê ke çê nino, yanki eke yeno çê, cênia xo Hawa ne dima cire werd bena, neki çêde cire xızmet u azeta di kena. Beno sundanê cıla diki nekuna. Zuqanê halmezalê Hawa u Edam Etayi ania ro.

Uncia Edam eta u Hawa gegane nanewerey, A vana helm u izete mı pako, uki vano ye mı pako. U vano ye tuke pako, ez son gurinane, her kar kenane hama ti çêdera çıra mire xızmete neken?

Na jibayisê Edam etay sono gıneno re heqî! Rozu ra roze heq na halê Edam etayi ke ania vineno; Heq cêno cire (Edam etay re) name Nacia(NA-Cia) ra ju cênike rusneno.

Uncia Edam eta roze karê xo dima sono, yanê heqî ra, di(Edam etay) dımê ra Nacia yena çê. Hawa, seke Nacia duste xode vinena, mot bena manena. Teneke maneno yena ra xo, niadana ke Nacia zaf rindeka je asme bereqina.

Hewa saskuna Nacia ra perskena: Tı kama? Koti ra yena? Çıra ama?

Nacia vana; Tu xızmeta Edam atay neken, tey rınd nia nedana, coke ra Heqî ez serba Edam etayi rusnenane.

Seke Nacia nia vana; Hewa destinde xu pisena têra, xu kena rindek, Edam etay re nun u çimiye bini kena cı bena ra rast sona lewe Edam etay.

Hewa ke resena lewe Edam etay, seke Edam eta Hawa nia têrapışte vineno, cire werd u çiyu bin ard, Edam eta saskuno. Hewa seke resena Edam atay, sona vırane fina Pıra, lewkena.

Edam etaki wazeno ke Hewa lewkero, hama a neverdana. Edam eta Hewa ra perskeno çıra neverdana ke tu lewkeri? Hewa vana; sundi bure ke mı ser'a zobina juya bine ra hasnekena, mı ser'ra lewe juya bine nesona, u tawi verdon tı mı lewkere.

Edam etaki vano; sayke ana dina de tu serkute zobina ju cênika bine esta ke şeri lewe daê? Vana, qeki cênia bine çine bo! Uncaki sundi bure, Vaze; ezke tu ser'a zobina cênike de niadanane, sale riye heqî mevinine. Edam eta xo xode vano xora zobina cênike çina, ma çıra ez sundi mewerine.

Sundi weno, Hewa kuna vırana Edam etay.

Beno sunde, piya sonê çêke çı bivino. Je asmu roji ju cênike hawa çêde ra. Perskeno, çıra ama? Name daê perskeno. Her çı museno. A sope de zanıt ke Hewa çıra eure şıye lewe Edam etay, cire werd u çimi berd.

Hama reye sundi werd, endi vatena xode vındeno.

xeyle taw ke vêreno ra (ravêreno) na Hewa linge erzena Edam etay ver, xızmete neken, qesane çortu çıra vana. Vana; aselete mı ye tora pako.

Hewa ke hin vana; Edam eta ki vano bê; ju kup tı bıje, ju kop ki ez cênane. Tı helmê (nefsê) xu berze kup.

Edam eta vano; kupo juki ez helmê (nefsê) xo erzon cı. Ma çewres roze nejdiye kupu nebenime. Çıke çewres roze de can yeno cı. Çewres roze ra têpiya ela helmê kami ra çı vejino? U tawi esl u nesle maki beno areste.

Kupo ju Edam cêno hêlmê xo erzeno cı, kupo juki Hewa cêna helmê xo erzena cı.

Hama 37- 78 roji vênênê ra tavat ro Hewa bırino. cire beno qurdesane. Eke zaf ke qısawete kena; verende sona kupê xode niadana ke çı niadero, zerre kupê daê pêro mor mılawnan u çıye binê.

Seke hin vinena, hêrs bena, Kupê xo demdana ra çhem, mor u mılauni, juki çıye bin sonê zerre ağwe.

Hewa vana ala kupê Edam etay de çı esto? Reyeki ye dide niaderine.

Sona niadana ke çı niadero. Ju layıko de masımo pak hao teyro.

Hêrsanê xover kupê Edam etayo ke layık teyro, çıxaê ke çape tey esta zarpê xo ver sanena ra. eke sanena ra, Pêka layık gınana kupro dezena. Eke layık yeno dina, ura dima layık lınga xuya juye ra lızayino.

Lazek yeno riye dina, piye xo name Şidi/Şid nano pıra. Şid/Şidi beno pil, Nacia de zewejino. Sarê ma(Zazaê Alevi) vane; na insane bini domanê Hewa ke kupê xode mor u mılawını biye daê raê. Maki hem pi ra hemki maê ra dine ra bırnime ra. Ma, ma Nacia wa, Piye ma, Şido. Kunde ma esn u cısnê ma naê binu ra niyo.

Vatoği: Baba Gulumê Ağatırıye, Mıle Silemanê Bağı, Memedê Alê Qemi, Eliye Xınsiji, Kêkılê Silemanê Bağı, Muzırê Qırani, sarrê mara iyeke serre xo 60-70 derê, dinê ra zaf mordemi na kunde mara xevera xo esta .

DİLLER BİRBİRLERİNDEN BAĞIMSIZ OLABİLİRLER Mİ?

Roşna Feradi

Dil insanı insan yapan en temel yapılardan biri olduğu için, insanla birlikte gelişir, onunla birlikte dönüşüm sağlar, karşılıklı etkileşir, evrimleşir. Bu nedendir ki pekçok toplumbilimci dili, tıpkı insan yaşamını doğrudan etkileyen ekonomi gibi bir altyapı kurumu olarak alır. Yani, dil de tıpkı ekonomi gibi, insan ihtiyaçlarına göre biçimlenir.

İlkel-komünal toplumda, Feodal üretim tarzında, sanayi toplumunda insanın talepleri farklı olmuş; dil de, bu taleplere göre farklılaşmıştır. Bu farklılaşma ve gelişme, insanoğlunun yaşadığı dönemlerin özelliklerine göre kimi yerde hızlı, kimi yerde ağır olmuştur. Diller arası etkileşimin hız kazanması yazının bulunmasıyla başlamıştır. Farklı coğrafyalarda yaşayan insan toplulukları arasında yazılı iletişim arttıkça bir dil, bir diğer dili etkilemiş, ya da bir diğer dilin etkisi altında kalmıştır.

İnsanlık tarihinin yayılmacı dönemlerinde emperyal güce ulaşan devletlerin egemen dilleri, baskı altına girmiş toplulukların dillerini büyük oranda asimile etmiş, hatta bazı durumlarda, o dilleri ortadan kaldıracak kadar baskıcı olmuşlardır.

Kendi coğrafyamızın son bin binbeşyüz yıllık tarihine baktığımızda, farklı dönemlerde egemen olmuş devletlerin dillerinin ne denli etkileyici olduğu görülür. ‘Osmanlıca bunun en belirgin örneğidir. Çünkü bu dil, temelinde Türkçe olan, çevresinde, din, edebiyat, sanat, kültür egemenliğine dayalı baskı oluşturan Arapça ve Farsça dilleriyle süslenmiş yapay bir dildir. Osmanlıca, sosyal ve kültürel etkileşime bağlı olarak, alanını kuşatan Rumca, Kürtçe, Zazaca dillerinden belli ölçüde etkilenmiştir. Örneğin denizcilik ve deniz ürünleriyle ilişkili birçok sözcük ve terim Rumca’dan Osmanlıcaya, oradan bugünkü Türkçe’ye geçmiştir. Bu arada, Zazaca ve Kürtçeden veya Farsça’dan Türkçe’ye geçen sözcükler ve deyimler vardır.

Örneğin:

Hodirê meydan	Hodri meydan
Çarçuwe	Çerçeve
Rencber	Rençber
Xaseki	Haseki
Rayber / Rêber	Rehber
Serseri	Serseri
Pizeveng	Pezevenk
Bêkes	Bikes
Kı	Ki
Ew, Ewe	Ve
Perwane	Pervane
.....	

Bu örnekler çoğaltılabilir. Özgün olarak Zazaki’de kullanılan Türkçe’ye geçmiş daha birçok deyim var.

Her geçen gün, yaşanan hızlı teknolojik gelişmelere bağlı olarak, dünya dilleri gelişmiş ülkelerin dillerinden sözcük, terim almaktadırlar. Bazı sözcükler, tüm dünya dillerine girmiş, kullanıldıkça o dillere yerleşmişlerdir. Örneğin, Japoncadan dünya dillerine geçen ‘kamikaze’, ‘origami’, ‘ikebana’, ‘suşi’, ‘tsunami’ gibi... Dilbilimciler, İngilizce’ye her yıl binlerce sözlük girdiğini söylemektedirler. Bu sözcüklerin hemen tümü, genellikle hiç değişime uğramadan diğer dünya dillerine girmektedir. Dünya dillerine sözcük ihraç eden tek dil İngilizce değil. Örneğin İtalyanca ‘Pizza’ hemen her dile girmiştir. Günlük olarak en sıradan insanın bile kullandığı, Televizyon, telefon, radyo, otomobil, ve daha yüzlercesi gibi.

Durum böyle olunca, bir dilde kullanılan yabancı sözcüklerin varlığı onun dil olma özelliklerini sorgulamaz, tersine, ona zenginlik katar. Bir dili bağımsız yapan en önemli şey onun, kendine özgü yapısal özellikleridir; yani onun sesletim, gramer, semantik, genel anlamda linguistik özellikleri... Yabancı sözcükler, sadece o dile yamanmış unsurlardır. Bünye (dil) bunları benimsemişse sorun yoktur.

Son günlerde, bazı Zaza forumlarında, Zazaki’ye girmiş yabancı sözcüklere ilişkin tartışmalar yapılıyor. Tartışmaların bir yanında yapıcılık olduğunu düşünerek bunları saygıyla karşılamak gerekir. Ancak, bunların içinde, bozgunculuk yapan, Zaza dilini, Zaza halkını küçümseyen, aşağılayan eğilimler de var. Unutulmamalıdır ki, hiçbir

dil bir diğferinden daha iyi, ya da daha güzel olamaz. Her dil, onu konuşan topluluk için en güzel olandır. Çünkü dil, sıradan iletişimin ötesinde duygusal iletişimi, birlikte düşünmeyi de sağlar. Bu bağlamda, sosyal özellikleri içerir. İnsan en güzel espriyi kendi dilinde yapar ve anlar; en güzel kendi dilinde güler, kendi dilinde kederlenir. Vatan özlemine kendi dilinde anlatır; sevdiğine söyleyeceği en güzel sözler kendi dilinde vardır. Kızgınlığı, öfkeyi, sevinci, neşeyi, umudu, umutsuzluğu, yani insan duygularına dokunan her şeyi en güzel kendi dilinde kullanır. Kendi dilinde yaptığı bir söyleşiden duyduğu hazza, ne kadar iyi bilirse bilsin, bir başka dilde asla alamaz.

Doğayla barışık ve uyumlu olan dilimizin ne kadar zengin olduğunu çalışmalarımız genişledikçe anlıyoruz. Önümüzdeki süreçte, dilimizin, edebiyat, kültür, sanat ve bilim dili olmasında yoğun çaba göstermemiz gerekmektedir. Zazaki'yi dünya dilleri arasında hak ettiği yere oturtmak ulusal görevimizdir. Bu bağlamda, önyargılara kapılmadan gereken her şeyi yapmaktan kaçınmamamız gerekir. Doğal olarak dilimize yabancı sözcük girişine soğuk bakmamız bilimsel bir tavır olamaz

Ayrıca, herkesin bunu iyi bilmesinde yarar var. Türk halkına, kardeş Kürt halkına ve onların dillerine düşmanlık gütmenin kimseye yararı olmaz. Kürtçeden dilimize girmiş olan, belki bundan sonra da girecek olan sözcükler olacaksa onlara sevgiyle bakacağız. Dilimize yapışan her sözcük bizimdir artık! Ne aşağılık duygusuna kapılmamız, ne de yeniden bir dil uydurmamız gerekmiyor. Bizim kendimize yetecek; gelecek kuşaklara miras bırakacak güzel, zengin bir dilimiz var zaten. Biz, konuştuğumuz ve her alanda kullandığımız bu zengin doğa dilini, yaşadığı çağın içinde olması gereken yere ve değere taşıma çabası içindeyiz. Zaza aydınlarının aykırı tavırları ciddiye almadan, doğru bildiği yolda yürüyüşünü sürdürmesini diliyoruz.

Tüm kışkırtmalara ve engelleme çabalarına rağmen Zaza dilinin olması gereken yere emin adımlarla taşınacağına inanıyorum.



Mextele ra yew ca

Cıniya xırab rêsta bedelnena!

Vatê Verinun

Zaza darit we, Kird nüşt

Kendal Siya

Wendueğ erciyayi, mı waşt ki çig mı dıyu şıma zi bıvini, seni-g şıma zuni, bê Çımı yewnê pêserık vêciyeno, pêseriki Vate, mı Vate dı çı di, Vate nr.3(23) zımıstan 2004ı dı, Mehmet Uzun pel 75 ra heta 85 Çolig ra çend dêri day ari u nüşt mı pel 83-84ı dı yo dêr di, mı di ki ina dêr ğeletnawa, yani uca-g Zaza nüsenu, bedelno ko(kerdo) Kird, mı-dı çımê ina dêr estu ay ra ez bımi dı het çep id aya dêra raşt nüsenu u het raştı dı zi dêra ki het Mehmet Uzun ra bedelyaya ayê nüsenu ki şıma bıvini, merdim inayin bêbexti, ğêreni numê Zazay mıyın ra wedari, ina zi nêbenu, mi heta inkê dêri verinun ra yo tek dêra Zazaki nêdiya ki tedı Kird nüsenu, la milletê ma ra çend bêbext veciyeni uca dı Zaza nüsenu ayi bedelneni keni kird, işallah milletê ma inê ra yo ders gena u ruc yen hesaw xu merdımın inayınun ra gena, babay mı vunı Zazay aqıl ben-se wahari yo Wılat bıben, aqıl çımıyu koti Kurmuncun dıma, Kırmunci zi pê gurê xu keni erzeni kışt.

Mesela çı waxt ez u babay xu, ma kiye dı ina dêr(Hewar şuno) ğueştari bıkirse, babay mı vun; raştı fermun Zazun veciya, mıst kuar vet, pyorê yın qır kerd. Yani babay mı zi vunı ina dêri dı Zaza nüsenu ina dêra vêrinuna yani bacê ra merdim bêbext veciyeni bedelneni.

Şıma wazen-se ina deyr ğueştari bıki, şıma eşkeni ina dêr Seid Altun band dayvuno ra ğueştari bıkeri.

Anonim bir Türküde Lehcecilerin tahribi; Zazayı kaldırıp Kürt yazmışlar

Değerli okurlar, gördüğüm şeyi sizinle paylaşmak istedim, bildiğiniz gibi Çime haricinde Vate adında bir dergi daha çıkıyor, o derginin adı Vate, nr3(23) zımıstan 2004 sayısında Mehmet Uzun tarafından sayfa 75 ten 85 e kadar “Çolig ra çend dêri Folkloriki” Bingölden topladığı eski türkülerini yayınladığını gördüm, ve kontrol etmeye başladım, gördükü sayfa 83-84 te “Hewar şuno” adlı eski bir Türkiyü değiştirmiş, Zaza terimini kaldırıp yerine Kürt terimini koymuş, Zaza terimini ortadan kaldırmak için ellerinden gelen herşeyi yapıyorlar. Kendim şimdiye kadar eski Türkülerin içinde Zaza terimi dışında bir terim görmedim, inşaallah milletimiz böyle olaylardan ders alır ve birgün gelir böyle kişilerden hesabını sorar. Babam derki Zazalar akıllı olsaydı Devletleri olurdu, düşmüşler Kürtlerin peşine kendilerini kullanıyorlar, Kürtler onları kullanıp kenara atıyorlar.

Örneğin babamla “Hewar şuno” Türküsünü evde dinlediğimizde babam der ki doğrudan da Zazaların fermanı çıktı, Atatürk çıkardı, hepsini katletti. Sonuçta babam da bu türküde “Kird” terimin aksine “Zaza” terimin olduğunu söylüyor, bu eski bir Türkü, içinde Zaza geçiyor ama sonradan halkını satan kişilerce “Zaza” terimi kaldırılıp “Kird” terimi yerleştiriliyor.

Türkünün orjinalini dinlemek istiyorsanız; Sait Altunun Dayvuno adlı kasetinde bulabilirsiniz.

Kısaca değiştirilen yerler: sol tarafda doğru olan, sağ tarafta da Mehmet Uzun Vate grubu redaksiyonu tarafında değiştirilen yerleri göreceksiniz. Türkünün orjinalini Sait Altun Dayvuno adlı kasetinde dinleyebilirsiniz.

Hewar şuno(Orjinal)

*Dun ari xuertun Zazuno
Hewar şuno, şuno, şuno
Dun ari xuertun Zazuno
Dêrd cahilu zaf giruno*

Hewar şuno(Değiştirilen)

*Dun ari xuertun kirduno
Hewar şuno, şuno, şuno
Dun ari xuertun kirduno
Dêrd cahilu zaf giruno*

Laser şinu, qum munenu; merdım kerdênê xu vineno!

Vatê Verinun

ZAZA SORUNU GİDEREK GÜNDEMLEŞİYOR

Ferhat Pak

Her sorunda olduğu gibi, Zaza sorunuda yeterli düzeyde arzu edilen bir şekilde olmasada kendini hissettirerek kamuoyunun gündemine oturmuştur. Artık Türkiye de hak ve özgürlükler meselesi tartışılırken, Zaza sorunu gözardı edilemiyor.

Çeşitli TV ve basında yürütülen tartışmalarda Zaza sorunu gündeme getiriliyor, bu olumlu bir gelişmedir. Hatta Türkiye sınırları içinde yasaklar kapsamın da olan Zazaca ve Kırmanca(Kürtçe), bugün Türk TRT’de kısa bile olsa, yayın hayatına sokulmuştur.

Yurt içi ve yurt dışındaki bir çok arkadaşımız, buldukları ülkenin TV kanallarına davet edilerek, kendilerinden Zazaca ve Zaza halkı ile ilgili bilgiler alınmakta. Son dönem de özellikle Faruk İremet kardeşimizin İsveç Continent TV’de Zazalarla ilgili soruları, detaylarına kadar cevaplaması, Zaza sorununun çözümüne ilişkin çabaları, doruğa çıkarıyordu.

Yani bu gelişim aynı zamanda verilen emek ve uğraşların boşuna gitmediğinde bir göstergesi ve kanıtıdır. Yani Zaza aydınları zor şartlar da yürüttükleri mücadelenin karşılığını almaya başladıklarının da

belirtisidir ve sevindiricidir.

Artık Zaza aydınları ve halkı belli bir aşamaya gelen, Zaza sorununu her alan da gündemleştirmenin yeni yeni yollarını araştırmalıdır. Zazalar düne kadar bir yayın çıkarmakta zorlanırken, bazı arkadaşların çalışma programlarına TV kurma gibi önemli bir görevi koymaları bile davanın artık ilerlemekte olduğunu, ipe sapa gelmez karalamalarla, davanın önünün alınmayacağını da göstermektedir.

Zazalar için en can alıcı sorun Zaza dilinin asimilasyon olmaktan kendini kurtarmasıdır.

Artık Zazaların elinde yeteri derecede kaynak vardır, Zazacayı yok olmaktan kurtarmanın ilaçları bunlardır. Yani hasta olan Zaza dili üzerinde, Zaza aydınları tarafından gerçekleştirilen operasyon, başarılı geçmiş ve tedavi olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır.

Zaza aydınlarının büyük emeklerle ortaya koydukları bu eserler, Zaza gençleri tarafından sahiplenmeli ve geniş kitlelere ulaştırılmalıdır. Yani her bireyin Zaza davasına karşı sorumluluğu vardır ve bu sorumluluğunu layikiyle yerine getirmelidir.

ZAZA AYDINLARI GÜNDEMİ SÜREKLİ SICAK TUTMALIDIRLAR

Ülkemizin bir çok sorunla karşı karşıya olduğu gözardı edilmemelidir. Bu karışık durum, halkımızın her an bir çok olumsuz koşulla karşı karşıya kalmasını getirebilir. Halklarımızı iliklerine kadar sömüren ve onları esaret altın da tutan sömürgeci güçler, olası bir hareketlenme karşısın da var olan baskının dozunu daha da artırabilirler, bunun bilincinde olmak lazım.

Halkımızın varlığını inkar eden çevrelerin, oyunlarını boşa çıkarmak için, Zaza aydınları gündemi sürekli sıcak tutmak zorundadırlar.

Çünkü Zaza sorunu basit bir sorun olarak ele alınamaz, en azından inkar da karar kılanlar bunu böyle değerlendirmemektedirler. Ülkemizdeki tüm sınıf ve katmanları bu doğrultu da harekete geçirmekte, yine aydınlarımızın görevleri arasındadır.

Bu mücadelenin araç ve gereçlerinin yaratılması çareleri araştırılmalıdır. Yani parça, parça yürütülen çabaların bir alanda yoğunlaşması ve kurumlaşması gerekiyor. Artık bu kurumlaşmaların zamanı geldi ve geçiyor.

Özellikle Dersimli halkımızın aydınları bu doğrultuda (bölgesel olsa da) olumlu adımlar atarak, mücadeleyi kitleleştirirken, güneyli sunni Zazalar daki, hareketlilik pasif düzeydedir. Tabiki biz halkımızın aydınlarının bölgeciliğin tersine, birliğinden yanayız. Fakat bugünkü süreç böyledir ve biz bunu böyle kabul etmek zorundayız.

Ayre ve Piya’yla başlayan birliktelik çalışmaları, bugün sekteye uğramıştır.

Çalışmaların gündemine Zaza dili ve Zaza halkı alınacağına, dini motivasyonlar esas alınmaya çalışılıyor.

Aynı dili konuşan insanlar, basit gerekçelerle bölünölmeye çalışılıyor. Yani muazzam bir güç, basit yapay gündemlerle engellenmek istiyor. Biz dil sorunumuzu da demokrasi çerçevesinde, baskıya dayanmayan, insanların özgür iradelerini esas alan bir seyir izlenmesinden yanayız.

Yani zora dayanan birlikler, uzun vaadeli olmaz ve yıkılmaya, parçalanmaya ve dağılmaya mahkumdurlar.

GEÇMİŞİNİ İNKAR EDENLER GELECEKLERİNİ KURAMAZLAR

Bugün ister siz Dersim sorunu deyin, ister Zaza sorunu deyin, bizim için aynı anlama gelmektedir. Yani Dersim=Zaza dır. Bunları ayrı, ayrı düşünmek etle kemiği birbirinden ayırmakla eş anlamlıdır. Bu sorunların bugünlere getirilmesin de, her arkadaşın emeği ve çabaları vardır.

Yıllara dayanan ve zorlu bir süreçten gecen bu çabaları inkar edip, her şeyi kendinde yoğunlaştırmak ve bitirmek geleceğimizin yaratılmasına yapılan büyük bir zarardır. Yani bu kazanımlar sunni ve Alevi Zaza arkadaşların ortak çabaları sonucu yaratılmıştır. Arzumuz oki, yine bu mücadele halk ve dil bağlamın da bölünme gibi bir sekteye uğratılmadan birlikte yürürtülmesidir.

Dilimize yapılacak en büyük kötülük bölünmedir. Çünkü bu bölünme dilimiz Zazaki'inde yok olmasını beraberinde getirecek ve yok olma sürecini hızlandıracak ve ona hizmet edecektir.

Halkımız arasında inanç bağlamındada bir farklılık görmemekteyiz. Bugün halkımızın ister Alevi kesimi, ister sunni kesimi aynı ortak özellikleri taşımaktadır. Bunun tersini gündeme getirenler, Zaza halkını tanımayanlar, ya da bilinçli bir şekilde onu parçalamak arzusundadırlar.

Yani devlet, sunni Zazaların dilini serbest, Alevi Zazalarınkini yasaklamışmı?

Ya da devlet Alevi bölgelerde katliamlar uygulamış da sunni Zaza bölgelerine özgürlüklermi götürmüştür? Hayır, bir bütün olarak halkımız TC, nin zulm ve inkarını yaşamıştır.

1920, 1937-38 de Alevi Zazalara uygulanan baskılar, 1925 lerde sunni Zazalara uygulanmıştır. Yani ülkemizi baskı altında tutanlar yaptıklarının bilincinde olarak bu uygulamaları yapıyorlar. Halkımız üzerinde yürütülen oyun ve planlar, çeşitli güçler tarafından her türlü araç ve gereçleri kullanarak, gelişmeleri kendi lehine çevirmek istiyorlar.

Zaza halkı ve onun aydınları bu oyunlara gelip, halkının gücünü parçalayarak, sömürgecilerin ekmeğine yağ sürmemelidirler.. Bazı çabalar iyi niyetlerle yapılsa bile, özü böyledir ve sonuç halka ve halk gerçekliğimize vurulan bir darbedir. Elbetteki biz Anadolu toprakaları üzerinde yaşayan halkların birbirlerini boğazlamasından yana değiliz ve tüm halkların kendini özgür bir ortamda geliştirmelerinden yanayız. Bunları tarihi gerçekliğimizdir diye savunuyoruz, yoksa birilerine hoş görünmek anlamında değil.

Halklar arasında düşmanlıkları körükleyenler, onları inançlara, kimliklere göre bölenler bizler değiliz, egemen güçlerdir. Ezilen mazlum halkları köle gibi, kendi çıkarları doğrultusunda işletenlerdir. İnsanları genetik yapılarına göre değerlendirmek kafatasçıların ve faşistlerin görevleri arasındadır.

Biz demokrasi ve özgürlükten yanayız, kendimiz için istediklerimizi, birlikte yaşadığımız tüm kesimler için istemekte ve mücadelesini yürütmekteyiz. Yani uluslar arası huzur ve barış ortamı yaratılmadan, bölge barışından bahsetmet pek gerçeğe uygun düşmüyor.

Yani bölgesel mücadele uluslar arası mücadeleyle sıkı sıkıya bir birine bağlıdır ve birbirinden soyutlanamaz.

DİN OLAYI EGEMENLERİN GÜÇLÜ SİLAHI

Bugün özgürlük mücadelesi yürüten halklar ve onların meşru güçleri, egemenlerin çeşitli oyun ve manevralarıyla karşı karşıyadır. Onlar halkların inançlarına bile el atarak, onu bir silah aracı olarak kullanma uğraşı vermektedirler.

Özgürlük ve dil gibi istemlerin dünyevi işler olduğu, asıl olanın ahirete yönelik yapılan yatırımlar olduğunu söyleyerek halkı kendi kimlik mücadelesinden uzaklaştırmaya çalışmaktadırlar.

Özellikle halkın bu hassas noktasını iyi bilen egemen güçler, bu yöndeki çabalarını hızlandırarak, ülke içi ve dışında bu çabaları geliştirenlere maddi ve manevi destek sunarak hayata geçirmeye çalışmaktadır. Bunları bugün pratik yaşam da rahatlıkla görmekteyiz. Özellikle Orta doğu da halklar, bu tür yapay gelişmelerle birbirine kırdırılmakta. Özellikle Irak,

Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerde bu çatışmalar belirgin şekilde görülmektedir. '

Özellikle Zaza insani kendine sormalıdır, bize dine ve Allahın ipine sarılmamızı öneren egemen güçler, kendileri niye Allahın ipine sarılmıyorlar?

Niye ömürlerinde bir gün olsun camii`ye ya da Cemevi`ne uğrayıp ibadet etmiyorlar?

Çünkü onları ne din ne de halkların özgürlüğü ilgilendirir. Onları ilgilendiren tek konu; mazlumları birbirine kırdırarak, sömürü ve çıkarlarını pekiştirmektir. Alevi inancına mensup halkımızın Camii`ye köylerine camii yaptırarak halkı tahrik etmeye çalışan devlet, niye askeri kışlalara camii yaptırmıyor?

Amaç bellidir, Devlet Alevilere camii götürerek onları ibadet etmelerinden ziyade, karşı bir tepki doğurmak ve sunni çevrelere bunlar din düşmanı, İslama karşı deyip, birbirine kırdırıp, halk güçlerini zayıflatma planların gerçekleştirilmesidir.

Artık halkımız ister sunii, ister Alevi bu miadını doldurmuş beş para etmez oyunlara gelmemeli, Zaza halkının ve tüm halkların özgürlük ve kardeşliğine ehemmiyet vermelidir.

Bunun tersi durum zulümleri getirecek ve kaos ortamını sürekli kılacaktır.

LEHÇE OLAYI MİADINI DOLDURMUŞ; TARİHİN ÇÖPLÜĞÜNE ATILMIŞTIR

Zaza aydınlarının diğer bir konudaki başarılarında, inkarcıların halkımıza dayattıkları ve uzun bir dönemde halkımızı ve aydınlarımızı meşgul ettiği lehçecilik safsattasını boşa çıkararak, deyim yerindeyse bu utanç belgesini tarihin çöplüğüne havele etmişlerdir. Aslın da Zaza diliyle ilgili çalışmalar Ayre ve Piya`yla başlamadı, daha önce de bu işin meraklıları yüzlerce sayfalık kitaplar yazarak, ısrarla Zazacanın bir lehçe olmadığını, kendi başına İrani bir dil olduğunu kanıtlamışlardı.

Bu konuda sayısız çalışma mevcuttur. Ama bu çalışmalar, inkarcılar tarafından adeta üstü küllenerek, kamuoyundan gizlenmiştir. İşte bu çelişik durumu çözme için kolları sıvayan Zaza aydınları, bu çalışmaları tek ve tek ortaya çıkarıp, kamuoyunda tartışılmaya tuttular. Zaza aydınları Avrupa da Türkiye de, Ermenistan da, İranda, yani dilimizle ilişkili olabilecek tüm alanlar, taranıp, dilimiz ve halkımızla ilgili ne varsa orta yere getirdiler ve bu çalışmalar hala devam ediyor.

Artık Zaza sorunu bir kaç kişinin sorunu olmaktan çıkmış, kitlelere mal olmuştur. Yıllarca dilimiz herhangi bir dile peşkeş çeken çevreler, eskisi gibi saldırganlarını sürdüremiyorlar. Çünkü ortaya sürülen dökümanlara artık cevap verip, insanlarımızı avutmaları sürse de, eskisi gibi rahat değildir. Aslın da Kürt hareketinin Zazalarla meskun olan bölgelere girdiği dönemlerde bile, bir çok Zaza genci bu inkarcı teoriye karşı çıkmış ve kabullenmemiştir. Bu konu da sayısız örnekler vardır.

1977 dönemlerinde Zaza gençlerinin biz ayrı bir halkız demesi karşısın da, Kürt politik teorisyenleri, Heval siz halkımızı bilmiyorsunuz, Kürdistan dört sömürgeci devlet tarafından bölünmüş, dolayısıyla da dilimizde Zazaki, Kırmancki, Sorani, Gorani... gibi farklılıklar oluşmuş, Kürdistanı kurduğumuz da bu dillerde ortak bir dil çıkaracağız` hikayesini anlatıyorlardı. Ve devamla sizin gibi, Zazaları ayrı gören` Dicle`li(Diyarbakır`ın kazası) bir Maocu gurupta bu ayrılıkçı fikirleri savunuyor ve Kürt hareketine

Din bir inanc meselesidir ve onun özgür bir ortamda yapılması da Demokrasi çerçevesinde olacak ve halklar arasında düşmanlıkların tersine, kardeşliğin tesisine hizmet edecektir. Yani ne dilimiz ne de inancımız özgür bir ortamda değil, egemenler onu kendine göre yorumlayarak halka zorla uygulamak istiyorlar. Yani dili de, dini de egemenlerin elinden kurtarmanın yolu, birlikte ve kardeşlik içinde hareket etmekten geçer. Demokrasi güçleri bu konu da üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri ve çok yönlü geliştirilmeye çalışılan bu tehlikeli oyunları boşuna çıkarmalıdır.

yanışmıyorlar, diyerek sorunu çözmeye çalışıyorlardı.

Kürt politik çevreleri bu tehlike arz eden durumu bertaraf edebilmek için, Zaza bölgelerine Zaza Kürt politik düşüncesini savunan teorisyenleri göndererek bu insanları susturmaya çalıştılar. Daha önceleri duvarlara propaganda içerikli yazıları Kürtçe(Kırmanca) yazan çevreler, bu sefer Zazaca yazmaya ağırlık verdiler.

Zaza gençliği politik bir mirasdan yoksun olduğu için, ne acıdırki, bunlara esir olmaktan kendilerini kurtaramamışlar. Özellikle Dr. Şiwan(Said Kızıltoprak)`ın Kürtlerle ilgili kitabında konunun tartışıldığı yönünde mesajlar olduğu gözden kaçmamaktadır. Yani sorunun yeni olduğunu demek, pek gerçeğe yakın görünmüyor. Ama detaylı, planlı ve programlı bir şekilde ele alınması 1980 sonrasıdır ve bu başlangıç Lehçecilik anlayışını yerle bir etme tarihidir dolayısıyla da Zazaların kendi bağımsız kimliklerine kavuşma dönemidir.

Artık Zazalar, inkarcılar tarafından kendilerine dayatılan dış kimliklere itibar etmiyor, kendi öz kimliklerine ekmeğe sarılır gibi sarılıyorlar. Zaza aydınları olarak, yanlış yolda karar kılan çevrelere bir kez daha dost elini uzatıp, onları bu yanlış fikirlerde daha fazla ısrarcı olmamaları çağrısında bulunuyoruz. İnkarla,ve asimilasyon politikalarıyla katedilen yolun sonu çıkmazdır, daha fazla bu çıkmazda ısrar etmek, halklarımızın ve dünya halklarının barış ve kardeşlik mücadelelerine zarar vermektedir.

Gelin hep birlikte eşit hak ve özgürlükler temelini esas alarak barış ortamını tesis edelim. İnkarcılık ayrılıkları, gayrılıkları getirir. Barışın demokrasinin insan edilmesinden yana olanlar, bu tür yanlış tutumlarını terk etmek zorundadırlar. Lehçecilik olayı utanılacak bir durumdur.

Bize göre Lehçecilik=İnkarcılık. Bilimsel dayanaktan yoksun, kapı-komşu yaşayan halkların dil farklılıklarını, görmezlikten gelerek, lehçe teorileriyle açıklamanın ve teorieler üretmenin hiç bir bilimsel

dayanağı olamaz ve suretle terk edilmelidir.

Yazımı burada noktalarken, yine ayrı bir yazıda buluşmak üzere barıştan, eşitlikten, özgürlükten ve demokrasiden yana olan tüm kesimleri, halklarımızın kardeşliğine, birlikteliğine hizmet edecek çalışmalara, gücü oranında çaba sarf etmelerini temeni etmekteyiz.

Her arkadaşın hangi milliyetten olursa olsun, Çime'ye yazmaları halklarımızın birliğini pekiştirecek ve bizi kendi çıkarları doğrultusunda sömüren egemenlerin

Selam ve Saygılarımla

oyunlarını boşuna çıkaracaktır. Yani biz Çime dergisi olarak, dergimizi sorunlarımızın ve dilimizin gelişmesine katkı sağlayan bir platform olarak görmekteyiz/görmeliyiz.

Çünkü Çime'nin amaçları arasında olan 4. madde: Barışçı, yapıcı, çağdaş ilerici yönde yayın yapar, 6. madde: Demokratik ve açıklık prensiplerine bağlı yayın yapar. Hoş görülü ve toleranslı bir kültür çizgisi izler` yönündedir.

TV Continente'nin Faruk İremet'le yaptığı röportajın yankısı sürmekte.

TV Continente'nin yayın yönetmeni **Victor Musa**'nın açıklaması şimdiye kadar yapmış oldukları hiç bir yayının bu kadar ilgi görmediği ve hiç bir programlarının internet aracılığıyla indirilmediğidir.

ZazaPress'in: "-Şimdiye kadar kaç internet katılımcısı yapılan roportaji indirdi (kayıtladı)?" sorusuna:

Victor Musa'nın yanıtı şaşırtıcıydı. "-Şimdiye kadar

<http://www.continente.nu/svenska/artiklar/artikelPost.cfm?show=597&sammaKategori=9> bu lenkteki sayacımız kayıtlayan kişi sayısını 365 göstermekte, bu rakam 5 haziran 2006, tarihine kadar olan rakam. Ama, sayfamızdaki diğer sayacı olmayan resimden indirilen kayıtlamalar ise 1000'in üzerinde. Bu beni ve çalışanlarımı çok sevindirmekte. Bundan dolayı sizinle ve Zazalarla yeni programlar yapmayı düşünüyoruz. Diğer düşündüğümüz bir konu ise; Faruk İremet'le yapmış olduğum röportajın bir an önce diğer dillere çevrisinin yapılmasını sağlamak. Hata bu konuda Zaza yazarı Faruk İremet'in türkçe'ye çevirilmesi önerisini yerinde buluyorum. Tabii Türkiye'de TV'ler ilgi gösterirse bu çalışmamızı hızlandırabiliriz veya Almanya'da yaşayan Zazalardan destek sunulursa bu çevrilerimizi en kısa zamanda gerçekleştireceğiz. Ayriyetten Zaza yazarı Faruk İremet'e bir öneri ile gittik. Önerimiz Faruk'un Zazaca programlar ve roportajlar yapması. Kendisine bu konuda imkan sağlayacağımızı bildirdik, yanıtını bekliyoruz"

ZazaPress: "-Yani günlük programlar mı?"

Victor Musa: "-Hayır, günlük değil, ilk etapta ayda yarım saatlik ve tamamı Zazaca olan bir program. Bu düşündüklerimizi hayata geçirmeyi arzuluyoruz. Tabii buda ekonomiye bağlı. Ama Faruk arkadaşında dediklerini göz önüne alırsam ve şimdiye kadar yapmış olduğu çalışmaları izleyince, birlikte üstesinden geleceğimize inanıyorum."

ZazaPress: "-Yani Zazalarda, Zaza yayın hayatında ilk TV'sını mı hayata geçirecek?"

Victor Musa: "-Neden olmasın. Her şeyin bir başlangıcı vardır. Los debiles ganaran."

ZazaPress: "-Yani?"

Victor Musa: "-Zayıflarda bir gün yener. Yani unutulmuş, yenilmiş halklarda bir gün amaçlarına ulaşırlar."

ZazaPress: "-Zazalar adına teşekkür ederiz."

Victor Musa: "-Ben teşekkür ederim ve birlikte çok şeyler başaracağımıza inanıyorum."

FARUK İREMET KAMO?

KOYO BERZ

Wendox u Nuştoxê erciyayi! Xeylê nuştox u roşnberê ma estê kî, ma inan weş nêsnasnenê, ka kamiyê u hetta ewro çîçi kerdo u çîçi nuşnayo. İnan ra jew zi Faruk İremeto. Ez wazena dî nê nuştedê xo dî hebê Faruk İremeti bîda sînasnayenî.

Faruk İremet mî dî serda 1986 nê menga (aşmîya) şeşan dî, İsveç dî, kampta mülteciyan dî sînasna. O wext xortê xo zey adîriya bî. Her hal u kardê cî ra belli bî kî, merdîmê do veng niyo u wazeno kar u barê xo yê sîyasi Awrupa dî zi bîramo. Çîmandê cî ra adîr perayê.

Ez verê ey, new-des roci amebîya İsveç. Semedo kî ma wîrna hîm Zazay u hîm zi Sêwregî ra bî, ma hîma xo resna pê u pêdî bî germî. O wext ma wîrnan zi Kürdçîmî kerdê. Faruk u çend Kürdana piya amey bî İsveç u hemeyê cî zi day bî kampta ma, FLEN. Hîma hîma hergî roc ma piya bî. Ez seni ameya resaya İsveç hîma mî dest bî nuşteda Zazakî kerd.

Heta şewê ma keydê ma dî arêbiyay pêser, werd werd u bahdê coy zi ze xatîrat ma bantê kerd pîrr. Mî Zazakî tey şeherî wendî, Faruk u çend embazana Tîrki u dî enbazan zi Kürdî wendî. Dî kampî dî Farukî mî rê bahsê nuşteda xo ya welatî kerd. Mî cî rê va tî şenê tiyadî zi bîdomnê. Labîrê giraneyê xo bîdî Zazakî u Kürdî ser.



Ey mî rê va; Ne Zazakîya mî u ne zi Kürdîya mî zahf bî qüweta. Mî va çiyê nêbeno, fîna zi binuşnî, ma bî enbazana kenê raşt. Zekî mî va, Faruk zey bahriya bî, çîm degrote u aktif bî. Ey ra mî emel kerdê o do zahf kar bikero u zahf çî binuşno. Bahdê mengunîm mîsadey mî u ê qeçkandê mînê ronîştîni hîma destî ame u ma kampîra abîriyay şî Uppsala. Faruk u ê enbazandê binana kampî dî mendî. Labîrê ma alaqey xo pêra nêbîrna.

Zekî mî va, mî hîma dest bî nuşteda Zazakî kerdî u nuştey mî xeylê rocname u pêserokan dî amey çapkerdenî u fînera namey Koyo Berzî vîciya u kewt piyase. Bahdê dina serran Faruk ame bî meymanê ma. O wext hîm bî Zazakî u hîm zi bî Kürdî tay şeherî nuşnay bî. Kîştâ mane u teyestîni ra zahf weşî bî. Labîrê kîştâ zîwanu giramatîkdê zazakî u Kürdî ra hebê bêqüwet bî.

Ma çend roci piya cî serro girweyay. Çiyêdê Farukîyo zahf rînd estbî, çiyêrê inadey u îtiraz nêkerdê. Mî seni vatê wîni zi qebul kerdê. Eyra mî zanayê do zahf serkewo u ravey bero. Dirê serri serra

ravêrdî nêravêrdî, Farukî xeylê gamî ravey eştî u aktif dest bî nuştîni kerd.

Semedo kî hîm genc u hîm zi teniya bî, hîma bî lez u beza zîwanê İsveçî zi girot u aktif kewt inan miyan u bî zîwandê inana zi çî nuşna. Verê hemîni xo famê Bilgisayari kerd u İsveöîzan rê bî mahlimê Bilgisayari. Dî serda 1990 an tepeya ma piya zahf çî u zîwani ser girweyay.

Rocê ma çend enbazandê zazayana key enbazê dî ronîştî, qîsî qîse, qîsan qîsey akerdî u mesela amê zazakî u Kürdey ser. Ma hemîni pêfekra ma ma yê Kürdçîni kenê, labîrê rîhê ma Zazayo u eya tepeya ma kewtî rayda Zazacîni. Bahdê coy ma qerar dakî ma hemî bî zîwandê Zazakîya pêserokê vecê. No semed ra dî serda 1995 an dî ma bî çend embazana amey pêser u ma qerar girot kî ma dest bî vetenda pêserokda xoya Zazakî bîkerê.

O wext mî va; wa namey cî KORMIŞKAN bo. Embazanê mînê binan zi no fîkrê mî qebul kerd. (Qandê kî bî namedê Kormîşkaniya 1965 an dî pêserokê vîciyê bî). Zekî mî cordî vatbî, qandê kî ma nê nami rê xerîb nêbî u şardê ma miyan dî no name ameyê sînasnayenî. O semed ra bê mîşewre ame qebul kerdenî.

Ma (Ez, Faruk, M.Elişan u Şewra) 1995 an dî Almanyara amey İsveç u şî keyandê xo tepya, nabên ra çend roci nêravêrd Faruk î telefonê mî kerd u va; Koyo bîra mî formê Kormîşkani, şeklê vetenda cî, şeklê qapaxdê cu u şeklê mîzanpacdê cî kerdo hadre u mîzanpacê cî viraştî.

Peyniya nê heftî bê Stockholm ez to mîsna. Hîma peyniya ê heftî dî mî da pîro u ez şîya Stockholm. Wînyaya çî bewnîra heme .î hadreyo, teniya nuşteydo birê nuşnayenî u şîro çap bo. Mî hîma dost u enbazan ra nuştey waştî. Çend nuştey resay pê tepeya ma hîma hirê-çîhar qolan ra ê nuştay nuşnay, mî ê hebê çîman vera ravêrnay u ê kî bî Tîrki bî açarnay Zazakî u ma da çapkerdenî. Amoro sîfteyên ma heştsey heb vet. Merdîmo kî o çap kerd, jewdo İranîc bî u wendexane ra enbazê mî bî. Ey ra ma rê zahf ercan kerd çap.

Ey serra Farukîya piya ma aktif kewtî rayda şardê xoser u girweyay. O semed ra Kürdanê İsveçî bar nêda u çend serri bî heme qüwetê xo ya êriş ard ma ser. Almanyara merdîmî zi day ardenî semedê kîştînda ma hirê merdîman. Mî Faruk İremet u

M.Elişaniya İsveç dı bi dışmenê Kürdan u gefwerdoxê inan.

Çıyo kı ma İsveç dı Kürdan dest ant, bızanê iskencandê Tırkan dı o çi niyant. Ê Tırkan mînetê xo çînêbi, labirê Kürdana piya bı serrana ma kar kerd bı, piya ameybi tepıştenı u piya iskencan bındı mendibi. Ma bıserrana inan rê gırweyay bi, labirê zu çırpı dı ma inan rê bibi dışmen, semedo kı ma vatê ma Zazay şarê do xoserê, ne Tırk u ne zi Kürdê.

FARUK İREMET

1965-.....

Faruk İremet dı serda 1965 an dı, beldey eyaletê Sêwregı dı ameyo dınya. Wendena xo ya destpeykerdenı Sêwregı dı, a werti u Lise zi Diyardê Bekırı dı (Diyarbakır) wendo. Serra kı Lise tamam keno, dı a serrı dı Diyardê Bekırı dı Qürimê İL-RAY, AWI u ELEKTİRİKİ (İL-YSE) dı Sendıqa Ray-kari (Yol-İş) dı dest bı kar keno. Bahdê demna bı emirdê Ürfi İdari (Sıkıyönetim) ya peyni deyêna ê kardê cı u ê kari ra yeno eştenı. Dı serda 1983 an dı Üniversita Eskişehiri AÖF-İş i dı qısmdê idari dı dest bı wendena keno.

Semedo kı a wendena ê Üniversiti bı name (mektub) ya bena u mecbureya şıyayenı çînêbena, eyra dı serda 1984 an dı, dewa Diyardê Bekırı SATI dı dest bı mısınayoxeyda (Mahlimeyda) wendenda destpeykerdenı (ilk okul) keno.

Dı ê serran dı xeylê nuşte u şehre cı Anqeredı rocnamey 'YEŞİL YÜRÜYÜŞ', Diyarbekır dı zi dı rocnamey 'ÖZ DİYARBAKIR' u jewbi pêserokan dı yenê weşeynayenı. 1985 an dı bı emir u qerardê 'MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRİ' ra peyni deyêna kardê ciyê mahlimey. Bahdê peyni dayenda kardê ciyê mahlimey, dıha vêşı gıraneya xo dano nuştenu ser u dı serda 1985 an xelata nuştenu gêno.

Dı serda 1986 an dı terkê welatê xo keno u remeno şıno İsveç. Tabii İsveç dı zi veng nêmaneno. Bahdê misayenda zıwandê İsveçı dest bı wendenda Lise keno ay dımı zi, zıwanê pırogramdê Bilgisayirê pascali waneno. O qedina tepeya Şirketê Nobeliyê CNC pırogram kerdenda makinan serro dest bı kar keno.

Dı serda 1989 an dı weşanxaney SUK ronano u dı no nabên dı dest bı nuştenu keno. Şehir u

Wendox u nuştêxê erciyayi, bı çend ristey nuştenu ez nêşena Faruki şıma rê bıda sınısnayenı. Roc u heftanê mı gêno. Ey ra lazımo nuştuxê ma yê bini zi roşnber u nuştuxandê ma ser çi binuşnê kı, ma bızanê ê kamê u inan çıçı kerdo.

Cêrdı ez do şıma rê hebê bahsê tay kar u bar u eserandê Faruki bıkeru u kılm ey bı şımaya bıda sınısnayenı.

nuştuy cı xeylê rocname u pêserokandê İsveçı dı yenê çapkerdenı. Dı eyne dem dı zi nê pêserokan ra taynandê cı dı zi redektorey u mizanpacını keno.

Dı serda 1994 an dı namey weşanxanedê SUKı vırneno u keno weşanxaney İremeti u bı no hesaba ey keno faal. Dı serda 1995 an dı, tay embazandê xo yê Zazacıyana piya dest bı vetanda pêserokda KORMIŞKANİ kenê. Pêseroka Kormışkani, pêseroka en sıfıyêna Zazacıyana kı, heme bı zıwandê Zazacıya vıcêna. Faruk İremet karê Redaktorey u ê Mizanpaciyê pêserokda Kormışkani gêno xo mıli ser u rameno.

Semedê meselada Ekonomi vetena Bültendê Kormışkani yena vıdanayenı u ze ramitey Bültendê Kormışkani dest bı vetanda Zazapressi keno. Dı serda 2000 an dı vetena Zazapressi destpey kena. No him barê vetenda Zazapressiyê ekonomi, him ê Mizanpacıkerdenı, him ê Redaktorey gêno xo mıli ser. Sitey neyê interneti zi bı xo ronano, merkezê paytextê İsveçı Stockholm dı. Nabêndê serrandê 1996-2002 an dı, paytextê İsveçı Stockholm dı mısınayoxeya bilgi sayari keno u resayan rê dursa bilgi sayari dano.

Fına dı o nabên dı Stres (Tinsel) kommukasyonı ser ze Pedagogik semineri dano, semedo kı, kesê kı kar verdayo u fina cırê zoro kar bıkerê, inan fina cemat u karkerdenırê qezenc kerê. Nê pırogrami hewna xeylê quruman dı yenê karardenı.

Dı nabêndê serda 2002 an dı fek dı ê kardê xo ra verdano u dı mahiyetê Baqandê karkerdena İsveçı dı, merkezê Rehabilitasyonı dı, semedo kı bêkaran newe ra açarnê kari ser, ze uzman kar keno.

Wendexaneyê kı Faruk İremeti tey wendo nêyê:

Seretaya Mısınayoxeyda Diyarbekırı (Diyarbakır Öğretmenler Lisesi).

Üniversiteya Eskişehiriya beşdê qısmdê kardê idari (Eskişehir Üniversitesi İş İdaresi Bölümü). Tabi no tamam nêkerdo u semedê tay meselan nimçe verdayo.

İsveç dı Seretaya Zanati, operatoreya CNC (Meslek okulu CNC Operatörü) Pırogramkerdoxê makinandê Endüstri. Üniversita Uppsala, Fakülta ekonomi-bazar u Örgütkerdemı (Tezê xo yê Vritüel dı na Örgütkerdemı ser nuşna u no tez dı Zazapress u Zaza Formi dı zi weşeyna.

Dı no bahdo zi wendena berza Huquqi ser waneno u nezdıra keno tamam.

Faruk İremet ezay Sendiqada nuştoxandê İsveç u sendiqada Mahlimeyo.

Eserê Faruk İremetiye kı ameyê weşanayeni:

- 1- "Çöl Yağmuru" (şiiirler) Falköping 1989, Suk Yayınları.
- 2- "Katliamdan Kaçanlar" (şiiirler) Falköping 1990, Suk Yayınları
- 3- "Rondikê Çavên Ti (Susuz gözyaşları)" (Zazaca-Kürtçe şiiirler) Stockholm 1993, APEC Yayınları
- 4- "Och i älskades hunger (Ve sevgilinin açlığında)" (İsveççe şiiirler) Stockholm 1994, İremet Yayınları.
- 5- "Antolojiye Ozanê Swêdi (İsveç Şairler Antolojisi)" (Zazaca, antoloji) Stockholm 1995, İremet Yayınları.
- 6- "Zeritenik (narin yürek)" (Zazaca şiiirler) Stockholm 1996, İremet Yayınları.
- 7- "Zıwanê Ma Zazaki (Dilimiz Zazaca)" (Zazaca-Türkçe-İsveççe) Stockholm 1996, İremet Yayınları
- 8- "Mitra" (Türkçe şiiirler) Ankara 1996, Yarın Yayınları

Weşanxaney SUK, nê kıtabi weşanaye:

- 1- Faruk İremet "Çöl Yağmuru" (şiiirler)
- 2- Faruk İremet "Katliamdan Kaçanlar" (şiiirler)

Kıtabê kı Faruk İremeti çap kerdê:

- 1- Faruk İremet, "Och i älskades hunger (Ve sevgilinin açlığında)" (İsveççe şiiirler).
- 2- Koyo Berz, "Kole Nêba (Köle Olmayacağım)" (Zazaca şiiirler).
- 3- Koyo Berz, "Namdarê Sêweregı-1 (Tanınmış Siverekliler)" (Zazaca-Antoloji)
- 4- Koyo Berz, "Ewro fio, Meştı bê (Bugün git, yarın gel)" (Zazaca halk hikayeler)
- 5- Faruk İremet, "Zeritenik (İnce Yürekli)" (Zazaca şiiirler)
- 6- Koyo Berz, "Dêrsım (Dersim)" (Zazaca şiiirler)
- 7- Faruk İremet, "Antolojiye Ozanê Swêdi (İsveç fiirler Antolojisi)" (Zazaca, antoloji)
- 8- Carina Nilson, "Minneas Tempel (Anıların Tapınağı)" (İsveççe şiiirler)
- 9- Faruk İremet, "Zıwanê Ma Zazaki (Dilimiz Zazaca)" (Zazaca-Türkçe-İsveççe)
- 10- Safiya Pak, "Xeribey ıd, Keye dı-In der Fremde zu Hause" (Zazaca-Almanca şiiirler)
- 11- Terry Lynn Todd, "A Grammar Of Dimili (Dımlice'nin Dilbilgisi)" (İngilizce)

Kormışkan Bülten 1995-97, 5 amori.

ZazaPress 2000-, 15 amori (Hewna weşanayena ciya ramena)

Vanê kes Faruki bı xo ra pers kero, na hendaye dewlemendena heyati kotira yena u kes seni fêno xo dest.

Amnanê serda 2005 an ra yo kı, o yo CD ye ser girweyêno u beno nezdıra bıvıcıyo. Heme text u müzigê cı zi bı xo vıraşto.

Derheqê nuştoxı dı, internetı dı nê cayan dı şıma şenê malumat xodest finê.

<http://www.zazapress.info.se>

<http://www.iremetforlag.info.se>

Fışê herkes herkesi ri weşa!

Vatê Verimun

Zazaca'da bükünlü haldeki ismin çoğul ve de birinci tekil kişi zamiri soneki –AN

Asmêno Bêwayir

Bu yazıda adlardaki bükünlü halde (zalin diöi durum) **-an-** çoğul son ekinin ve ayrıca da fiil çekimlerinde birinci tekil kişi **-an(e)** soneginin bir gramer mi yoksa fonetik bir farklılığın sözkonusu olduğu tartışılıp, ilerdeki muhtemel bir ortak kolektif bir yazı dilinde esas alınabileceği ele alınacak.

Eski İrani dillerinden yazılı olarak aktarılan iki dil Eski-Farsça (Old Persian) ve Avesta'da, ayrıca eski Hintçe'de de, çoğul tamlama halinde (Genitiv Plural) sonekin **-ānām**³; Orta-Farsça veya Partça gibi Orta-İrani dillerde de bükünlü halde **-ān** olduğu dilbilimciler tarafınca bilinir⁴, bu konuyu siyasileştirmenin hiç anlamı yoktur⁵.

Aynı şekilde birinci tekil kişi soneginin Partça ve Orta-Farsça'da istek kipinde **-ān** (Prt. *az karān*, Phlv. *an karān* 'yapsam'), Eski Hint ve İrani dillerinde (Hindoirani) de keza birinci tekil kişi emir kipinde (Imperativ) **-āni** (Eski Hintçe *b^harāni* 'götüreyim'⁶) olması da Zazaca'daki **-an**'ın bu paradigmadan kaldığı kanısını pekiştirmektedir.

Zazaca'nın tüm şiverlerini içeren özellikle bir fonolojik (sesbilim) araştırmanın varolmayışından ve ayrıca olaya yüzeysel yaklaşım ve bilgi yetersizliğinden ötürü ortada sadece insanların dahası kendi şiverlerini baza alarak öne sürdüğü bazı iddialar var. Ne var ki Zazaca hakkında ancak birçok çeşitli şiverlerin kıyaslanmasıyla ve de diğer İrani dillerdeki fonolojik (sesbilimsel) ve gramer durumunun da değerlendirilmesiyle daha iyi analiz edilebilir doğru sonuçlara varılabilir.

Bükünlü haldeki çoğul sonekinde, şiveden şiveye farklı varyantlara rastlanılmakta.

Örneğin: 'un getir!' (*ardi* ,un', Zazaca'da daima çoğul halde söylenir) deyimini şiveden şiveye farklı söyleniş biçimleri var:

ardan bia (Hozat, Sarız, Koçgiri, Bingöl-Kiği, Adaklı, tüm Güney-Zazacası, Elazığ, Lice, Eğil, Kulp vs.)

ardon bia (Ovacık, Hozat, Bingöl-Solhan, Genç, Hani)

ardun bia (Bingöl-Merkez, Palu, Ovacık)

arda bia (Varto, Hozat, Güney-Zazacası)

ardo bia (Hozat, Varto, Hani)

ardu bia (Doğu-Dersim, Erzincan, Hınıs, Tekman, Gümüşhane)

Özellikle Batı-İrani dillerinde de bilinen yukardaki ses değişimi (-an → -on → -un), Zazaca'nın farklı ağızlarında da görüldüğü gibi mevcut.

Zazaca'da bükünlü halde çoğul ekinin **-an** değil de, **-a** olduğu, **n**'nin ise koşaç veya iyelik ya da sıfat eki geldiğinde, bir kaynaştırma harfi olduğu iddiası var. Yani, farklı şiverlerde **-a**, **-o** veya **-u** varyantının asıl olduğu öne sürülür: **„ardanê lazuti (mısiri) bia“ „na ğıza ardana ya ki ğıza ardu niya?“**

Peki, neden o halde şiveden şiveye **-a**, **-o**, veya **-u** gibi bir ses değişimi var, **a** ünlüsü neden diğer şiverlerde **o** veya **u** olarak karşımıza çıkmakta? Zazaca'da **-a** ünlüsüyle biten kelimeler, yalın halde son ses olarak **-a** kendi kendine şiveden şiveye değişir mi? Örneklerle başlayalım.

Pülümür veya Ovacık'ın bazı şiverlerinde, özellikle yaşılardan bu konuşma tarzı bize tanıdık gelir:

a. „*posmu' bena, yena peşer*“ (“*Biya Phepug*” türküsünden)

b. „*ez şiyu Erzıngu; dewa inu de xo rê amnu bu vırazon*“

c. „*ısu çıtu na çêneke vêsu - têsü ca verdano?*“

Şimdi **u** ünlüsü ile biten kelimelerin asıl varyantlarını da bilmekteyiz:

a: *poşeman* > *poseman*

³ Hint-Arı dillerinde çoğul tamlama durumunun **-ānām** sonekin **-ān-** parçasının **-n** – gövdeli sözcüklerden türediği sanılmakta, zira en eski Hint-Avrupaca'da çoğul tamlama durumunun soneki **-ām / -om** olduğuna göre Eski Hint-Arıca karşılığı **-ām** (ünsüz gövdeli adlarda) olmuştur.

⁴ Schmitt, Rüdiger: Die iranischen Sprachen in Geschichte und Gegenwart. Reichert Verlag, Wiesbaden 2000. S.6 takiben.

⁵ Zazaca'nın bir Kürt lehçesini olduğunu savunan çevrelerince, **-an** 'ın bir Kürtçe sonek olamsından yola çıkarak Zazaca'ya da uyarlamaya çalışması yadırganabilir; –güdülen yöntemin bilimsel olmadığı kesin– çünkü bilimsel olarak bir dilin başlıbaşına olduğunun ispatlanmış olmasına rağmen, kimilerinin siyasi çıkarlarından ötürü Zazaca'yı uymayan bir gömleğe sığdırmak istemindeler. Kürtçe'de bükünlü halde çoğul eki **-an** 'ı sadece Kürtçe'ye bağlayanlar şu noktada yanılmaktadır: son ek çoğulu **-an-** sadece Kürtçe'ye değil, çoğu, belki tüm İrani dillere has bir sonektir! Ona bakarsak, Zazaca'dan ziyade Kuzey-Kürtçesi olan Kurmanci'nin birçok ağızında **-an**'daki **'n** ünlüsü düşmüş, **-a** biçimiyle kullanılmaktadır. Bu tutuma tepki olarak kimi yazarlar da çoğul son ekinin Zazaca'da **-an** olduğunu reddedip, Kürtçe'ye ait olduğunu öne sürmesi de doğru ve bilimsel bir tutum değildir.

⁶ Mayrhofer, Manfred: Sanskrit-Grammatik. Sammlung Götschen 2207 de Gruyter, Berlin 1978, s.68

b: *Erzıngan, ez şıyan(e); amnan, ban, vırazenan*
c: *insan (Arapça انسان), çıtan, vêsan, têsan (< veyşan - teyšan)*

ez şıy-an, ve *vırazen-an* sözcüklerine itiraz olabilir; ama, konuşma dilinde yukarıda örneklerdeki varyantlar daha sık kullanıldığından ötürü, „*ez şıyu, Xıdu*“ şekilleri daha da tanıdık. Ne var ki örneklerde de gördüğümüz gibi *-an* ile biten kelimelerin kısa söyleniş şekli *-u* idir. Aynı şekilde örneğin „Erzıngon“ veya „Erzınga‘, vêsa‘, têsa“ diye telaffuz eden yöreler var (Mamekiye, Ovacık, Batı-Erzincan vs.).

Hecedeki *-u* sondan vurguludur ve bazı ağızlarda *-n* ünsüzü burundan duyulmaktadır da. Mesela Dersim-Ovacık ağızındaki *-o(n)* sonekli sözcüklere bakarsak:

“*Ez so“ bızêko”, toy ki yena?*” ‘Keçilere gidiyorum, sen de gelecek misin?’

Son ‘gidiyorum’ fiilindeki ‘*n*’, aynen çoğul-bükünlü halde olan *bızêkon* sözcüğündeki ‘*n*’ ünsüzü gibi telaffuz edilir – yutulur gibi, burundan. İkinci tekil kişinin çekiminde görüldüğü gibi (‘*yena*’), fiilde bir *-n* ünsüzü olduğu kesin, ki Zazaca’da şimdiki zaman, fiilin kökeninden sonra *-(e)n-* ve kişi sonekiyle kurulur.

Örneğin Ovacık’taki bazı Kureyşanlıların telaffuz farkı da şu şekilde belirlemekte:

“*Ez sonan bızêkan, hama toy ki yena?*”

Bu ağızdaki *-an* sonekleri daha da özgün olduğu görülmekte.

Zazaca’nın örneğin Palu-Bingöl yöresinde konuşulan kelime örneklerine bir göz atalım:

mêmun ume (< meyman ame)

umnun (< amnan)

nun (< nan)

bun (< ban)

insun (< insan)

şun (< şan)

imum (< imam)

sılum (< sılam)

herum (< heram)

kum (kam)

yunlış (yanlış)

Almun (< Alman, Eleman)

„*ez vun;* (< ez vanan) *mı va*“

ardun bia... (< ardan bia)

(aynı şekilde *-on-* veya *-om-* varyantı da vardır (Solhan, Piran vs.))

Palo-Bingöl ağızında görüldüğü gibi, tüm *-an-* veya *-am-* seslemlilerde *a*’dan *o*’ya veya *u*’ya dönüşmüştür, buna yabancı kelimeler de dahil. Ki, yabancı kelimelerin de bu ses kanununa dahil edilmesi, genel sesbilimsel bir kanun olduğunu göstermekte.

Bu hususta özellikle batı ve merkez İran’da konuşulan Farsça’da da veya Hazar denizi kıyısında konuşulan Talişi, Gileki, Mazenderani gibi dillerdeki konuşma dilinde aynı sesdönüşümü mevcut (yazı dilinde ise örneğin *nān* نان yazılır, söylenişte ise *nūn* yaygındır).

Beluçi dilinde de (Zazaca’yla aynı Hyrkani/Gurgan altgurununda olan bir kuzey-batı İrani dili) örneğin:

‘ben gittim’in karşılığı *man şutān* veya başka yörelerde *man şutō* idir (*ō*, burundan telaffuz edilir); Zazaca’daki *ez şıyan* veya *ez şıyo(n)* varyantlarında olduğu gibi, aynı ses değişimi mevcut.

Zazaca’nın fonetik yapısıyla, ses değişimleriyle ilgili biri olarak diyebilirim ki; Zazaca’nın hiçbir ağızında *-a* ünlüsüyle biten bir kelimedede *-a* ünlünün diğer bir şivede başka bir varyantı yoktur, daima *-a*’dır. Örneğin *manga*, *çêna* (*keyna*) sözcüğünde sondaki *-a* her zaman yalın halde *-a* ile söylenir; fakat *monga* veya *munga* varyantı da mevcut, ki ses değişimi *n*’den kaynaklıdır. Yani, bazı İrani dillerde olan özellik, Zazaca’nın ağızlarında da mevcut (en çok Palu-Bingöl ağızında): *a* ünlüsünden sonra *n* veya *n* geldiğinde *o* veya *u*’ya olan yuvarlaklaşma oluşur (sesbilimsel değişke, Allophon).

-a ünlüsünün (vokal) *o*’ya veya *u*’ya dönüşmesi (yuvarlaklaşması) daima ondan sonraki seslerden etkilenmesinden kaynaklıdır:

nun (< nan)

most (< mast)

zof (< zaf < zehf)

mor (< *mar*)
orebe (< *arebe* < *erebe/ereba* < Ar. 'araba عَرَبِيَّة)
boliye (< *baliye* < *beliye/beluye*)
thom (< *tham* < Ar. *ṭam* طَعْم)...

Sonuç

Verilen örneklerden ve diğer İrani dillerde de çoğul ekinin *-ān* olduğunun bilinmesiyle, Zazaca'da da yalın halde çoğul son ekinin ve de birinci tekil kişi zamiri son ekinin aslen *-an-* olduğu sonucuna varmaktayız. Bükünlü halde çoğul son eki *-an*, ağızdan ağıza *-on*, *-un* veya *n* ünsüzün de düşmesiyle *-a*, *-o* veya *-u* varyantları vardır. Bu demektir ki varolan değişim gramatik değil, ağızdan ağıza varolan sesbilimsel bir farklılıktır.

Zazaca'daki bükünlü halde birinci tekil kişi adlı (zamiri) *mı(n)* için de diyebiliriz ki, aslolarak bir *n* var -ki, bu koşaç ve ilertletilmiş tamlamalarda da belirlemekte- fakat istisnalar hariç Zazaca'nın hemen hemen tüm ağızlarında *n* düşmüştür, sadece koşaç (*-dır* fiil eki) veya izafe eklendiğinde belirir, örneğin: „*ê mîno*“ bazı yaşlı halk ozanları da türkülerinde daha eski şekli *mîn* ile telaffuz eder. Ne var ki *-an-* çoğul ve de birinci kişi tekil soneki ise bazı ağızlarda hala kullanılmaktadır ve de yazı dilinde esas alınması, genele hitap eden kollektif yazımda daha anlaşılır olur düşüncesindeyim.

Vıla Sipi

Vor varena mij û tari'd
Ez cemdiyawo welaté şari'd
Yo hxaleko zaf xirabu
Bî mi ço çinio tever'id
Ez ténawo welaté şari'd

Aşma 'edari'd vor varawa
Ni-hxelyena yo zonıwa
Vıla sipi bınd qérfiyawa
Ez bie-hxalo bie-hiviwo
(Kéna şâ'r qéy mi bermawa)

Welat ra dûr tikténawo
Nivîn mi çinio, xénqiyawo
Vıla sipi'r ez bermawo

Ez bie-keso welaté şari'd
Véng tîfing omi, ez tersawo

Wesar nésenu ma xûr seker
Vora sipi xûr kul meker
Gulo bigi tîfing xû ker
Bi ma piya şı Çolig
Ma vergod'r shéyd biker

Wa wesar biyo ma xûr agir
Merga derg'd ma xûr bigir
Vıla sipi meker xû vir
Tij veciya, wesar omi
Deza meku welat ra dûri

09.03.2000 Serhat Bêzar

Pixêriya çot çirey dûn raşt nêuncena!

Vatê Verinun

MIXANETÉY

Welat`ra durid
Kuçandé Şarid
Emmr kerden, çı zoro, çı zoro
Kilit deyayo zerida ma
Ma biyé kole u esir
Vengé ma welat`ra duridi
Zerya ma hesreteya welat`idi
Kewto bandira mixaneti
Ek şıma bızané mixanetey çı zoro
Niyanciyeno, will, bill néanciyeno
Ma pizedi biyo küll u keder
Ezo şermayena vera xo, vera sardé xo,
Welaté Şari nébeno maré ca u dezge
Ezo şermayena u qehriyena
Banandé cıra kücandé cıra
Kardé cıra, rayandé cıra
Qıseyé esto "Vané, oki ameyo ma serre,
wa kutikan serre niro"
Kam vato raşt vato, hewl vato.

Ne şew esto maré ne roz
Roşnayı tariyey miyandi biya vini
Çimi biyé kor, cayi névinené
Zeri biya dirbetin, mezg vinderdo
Girweyoki mayé tede, wa dismeni serre niro
Hesretey visto ma pize
Ma biyé ker u geji
Kam biyo sedem u sitamé ma
Wa roj névino, ``ver u peyé xo névino.
Ax u zewté ma tim u tim ey dima bo
Welat, welat tacé serredé ma
Qe ti ma vira néşiné
Ti şeref u hassiyeté mayé
Kerey to, erdé to senayiya zeriya maya
Belkina ti dewlemendi niyé, bécareyey miyandi
Labré zerya to zerweş u tenika

Nustoğ: M. CERMUG
07.06.2006

Hezarana meddeniyet toré biyo meyman
Lezé to zi heqeniyet miyandi biyo
Ti sayidé bol ciyané
Möhéré raştay to pistina nimteyo
Boya merdimey, boya A-na-dol`i tora yena
Boya to derdandé maré dermano

Pizey ma murd bozi
Çınay ma pak bozi
Cay ma rınd bozi
Will, bill mixanetey zoro
Serrey ma, vera Şari berz nevindeno, oyo tim ma vero
Lanet bo bindesteyré, lanetbo mixaneteyré
Wa welaté ma bo, nan u pize bo
Kes veyşan bozi teyşan bozi
Nano wişk bozi, awa iniyé bozi,
Tede loliki u linciji kemi nébo,
Qeneké wettené may u pérde mayo
Amenetté kalikandé mayo
Coka Bilbul dekerdo, qefesté altun`nin,
Werden u şimitenra biryayo, fina vato; ``Welat,
Welat``
Qefesta altun`inra viradyayose, eşqa perayo, perayo
Ju gil da dar`id anisyayo, ew eşqa wanayo
Wa weten bo, qe gila dar bo.
Duri şo mara, duri şo mixanetey
Ma nêşené to bancé u to wegiré
Ma paştira bé war, beso toré hendi beso
Zenginey tozi, hırg ciyé to, wa toré bo
Ez welaté xo wazena, saré xo wazena
Bé to qe çiyé cay xo négeno
Sewday mayo, guniya maya, bedené mayo
Kam sevano wa vajo; xint beno, cici beno wa bibo
Ez tora hes kena, ez to sinena
Bévirardé to çiyê bednê mi germ nékeno
Bênandé to çiyê mi mird nékeno
Béerdé to çiyé bedené mi xo virar nékeno

Her oniyon wahar xura zuron!

Vatê Verinun

KEÇELEK

Aridayueğ: Zaza yaşar
Vatueği: Babay mı u 'Ama Hew

Cayk beno, cayk nêbenu, keçelekêk beno. Keçelek u babi xui şın' cıt. Hetuni yeri cîtê xue keni, onyeni, nuni yın nêno.

Babi yı vunu:

-Gelo, inê çıra ma ri nun niani??

Babi Keçeleki, Keçeleki erşawenu ki⁷. Keçelek yenu ki, dadê yı vuna:

-Xeyro?

Keçelek vonu:

-Babi mı zaf yers biyu. Tu ma ri nun niardu, ay ra zahf yers biyu, va: "tı şu, cadı gay beleki sarı bıbirrn, poc u biar."

Dadê yı vuna:

-Keçelekê m', emun, hewar! Ma yi cara yo gay mawo! Ma seni eşkeni ini gay xue bıbirrn?

Keçelek vonu:

-Willay babay va "tı gay ma sarı nibırrni u niari, ez hirê telaquni yay erzenu".

Cınêki zi tersena, vuna:

-De bê(bıye)!



Keçelek ca dı gay unu/anu, wı o dadê xu gay erzeni 'ard, sarı bırneni, çermi keni, keni wırdı u keni zerrê lê u gueşt pêşenu. Hıma tümum nipêşawo, Keçelek astê gueştı xu zerrê lê ra vecenu u dadê xu ra von:

-Dayê, de tı nun



hadre ker, ez inka kuena tever u yena.

Dadê yı vuna:

-De holu.

Keçeleki tu donu ra u şinu. Şinu, şinu, şinu dewê E'mıkê xui.

Vunu:

-Rueci tu weş ıb'.

Ya zi vuna:

-Ayê tu zi weş ıb', Keçelekê m', xeyru?

Keçelek vonu: Willay haaaaal-meselaaa inawa: Biray tu zaf nêweşu, miyun cay dı kotıwo, nêweşi mergio. Yı vat "wa wayê mı nivınderu, bêru!"

Ya vuna:

De holu ! Lawê m' tı ruş, ez inka ma ri katun u helaw pocena.

Cınêk lez u bes kena, katun u helaw pocena u kena zerrê gali; erzena diyari heri.

Vona:

-De Keçelekê m' tı bıyer şu, hetuni Amıkê tui zi ini berun-pencrun biqefelno, bêru.

Keçelek tu heri xue erzenu verniyê xu, yenu. Yenu, yenu, qederêk yı raşt dı raharun ana, oniyenu riyêk riyê yı ra qiliyeno ra, şino cêko bin.

Keçelek heri rahar ra vecenu, kuenu rahari newi ser u kıştê rahari dı bar genu, qeldenu. Katun-Helaw xue keno ru.

Kesun-kerrun dunu ari,

kenu zerrê gali, erzenu

heri ser u şinu. Şinu, pê

ra 'Amıkê yı yena, rasena cı, binê pia şını.

Keçelek vonu:

-Amık, tı heri bıger u şu, ez inkatu dima yena

Amık vona:

-De holu

Amık heri gena, şına. Şına, şına, şına ki bıray xue.

Oniyena cınê bıray yı ha uca d'a.

Cınêk vona:

-Xeyra?

Amık vuna:

-Willay haaaaaaaal-meselaaa

inawa: Keçelek umı ki ma u va

"Bıray tu nêweşu. Bıray tu zaf

nêweşu, nêweşi mergio, vat, wa

wayê mı nêvınderu, cadı bêru."

Mı zi katê, helaw-melaw poti.

Cınêki gali keni ru, oniyeni her yo

kesa xui ri şi, kerra xu ri şi, her yo

şi yo het'a.

Cınêk vuna:

-Pepuuuu! In çıyu, in çıyu Keçelek ard ma sarı!

Dadê Keçeleki vuna:

Willay haaaaaaaal-meselaaaa inawa: Keçelek omı,

nuni yın kotı bı erê⁸, mı cı ri nun nıberdı bı, va:

"Babi mı zaf yers biyu, vatu gay ma yi beleki sarı bıbirrn!" Mı ga sarı bırına, nun hunio tyawo, la

Keçeleki tu bı vini. In hew umı, veta tu sarı.

Bınêk vındeni, oniyeni, mêrik ome. Mêrik vêşun u yersbiyayo.

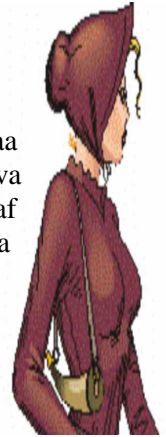
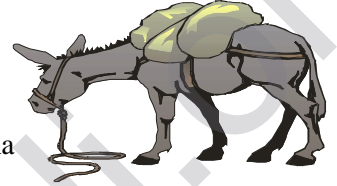
Mêrik vun:

-In çıtaw? Wayê, xeyra?

Cınêki zi vuna:

-Willay haaaaaal-meselaaa inawa: Keçelek ına arda ma sarı.

Amıki zi oniyena bıray yay weşu. pêri zi vineni, Keçeleki felek arda yın sarı. Babi Keçeleki yers



⁷ Ki: Kîye. Kêye, Ke

⁸ erê: herey, berey

benu, xu ri se keru, vunu “Keçelek, mela tı mı ri nêri kiye!”

Keçeleki tu se kenu? Katon-helawuni xue benu, mergêk esta, sarê ay mergi dı zi yenêk esto. Veri yeni dı kenu ru u nişenu ru, wenu. Oniyenu mêrikêk astuerniştı weta yeno. Keçeleki tu dest kenu pê, qêrrenu, vunu:

-Hero, hero, hero, herooo!

Mêriki z' weta vonu:

-Hê, hêêê, tı vuni se?

Keçelek vonu: Liya law bi⁹ tıya! Tı vêşun nibi?

Mêrik vonu:

-Willay, ez biya vêşun, zerrê mı ges ver decenu.

Keçelek vonu:

-Lya law, bi, bi! Bi tıya, heta dınya nun.

Mêrik tu yenu. Mêrik vêşunu. Awka serdın esta,

katê u helawi zi esti. Keçelek ver dı niştı ru, wenu.

Mêrik astuer ra benu piya. Dest kenu pê, wenu.

Katê o helaw weşi.

Keçelek vonu:

-Ya merdım !

Mêrik vonu:

-Hê

Keçelek vonu:

-De, tı bıwer, astueri xui dên bid mi, ez bıniş cı hirê dori dormalê mergi ra şêr u bêri.

Mêrik vonu:

-Sari çımuni mı ser.

Willay keçelek tu astuer genu, vun:

-Ya merdım. İn astueri tu astuerêko kumeto, zaf rındı. İnê kinci mı kihuni, kinci tu neweyi; tı kincun xu bıdı mı, ez xu ra di. Kinc u astueri tu yeni.

Mêrik vonu:

-Sari çımuni mı ser!

Cağı kincuni xu vecenu, dunu cı. Keçeleki tu kincuni xue dunu xu ra u nişenu cı. Hirê dori donu queçmir u dorey hirin dı dunu pıra, yallah. Mêrik dıma qêrrenu u vun:

-Lya law, law, laaaaaaw, tı ini astueri mı beni ça?

Agêr, tı astueri mı beni ça?

Keçelek gueş pa nikuwenu, dunu queçmir ru. Dınya êro dınyê keçelekia.

Wahari astueri uca katun u helaw wenu, wirzenu we, şınu.

Keçeleki tı şınu, şınu raşti xuezlêk yenu. Kêfi xuezla ra zınarêk estı. Kêfi xuezla ra şıwunêk xu pa kulava şo zınari ri.

Keçelek vonu:

-Lya law, emun hewar! Xuı rınd cışun! Çıqas qıweti tu estı, xu cışun, xu rınd cışun, zınar cuar dı umı gına tu rı!

Şıwunı hetuni pê pêre qıweti xu, xu şınu cı.

Keçeleki tı şınu veri pesi, pesi donu ari, şınu xu ver. Şıwunı zi tersenu, veri xu şo zınari ver, hayê yı

pesi ra çınıya. Keçelek diyari rahari xu dı raşti mêrikêki yenu. Nimrucco, germo. Mêrik cıt kenu.

Keçelek vonu:

-Sılamun ‘aleykum, nimrucco, melşun tu niwerdi?

Mêrik vun:

Laci mı, willay melşun ez werda, felatê mı yın dest çınıya. Ez se ki, se nêki?

Vunu:

-Xalo, bi³, dermuni yı estı. Bi, sarê xu berzı xetê engazi!

Cıtker sarê xu erzenu cı. Wı zi herrê cıtı anu, kenu sarê yı ser.

Xal vonu:

-Alla tı ra razi bu, Alla qeyim qeyim ‘emri tu derg keru! Ez biya wenık.

Keçelek vonu:

-Xalo, tı sarê xu uca ra berz mekı. Hetun bı şund, ben wenık, tı sarê xu berz ık.

Xal vonu:

-De şı, Homa tı ra razi bu.

Gê¹⁰ hê bini niri dê. Gayun kenu a, şınu xu ver, yallah.

Astuerniştewo,

pes u gayun

şını xu ver,

benu. Şınu,

şınu, şınu

ki(ye).

Babi yı yers biyu. Keçelek vonu:

-Bawo, yers mebi! Temum, mı yo xeta kerda, mı gay mawo belek sarı bırna, mı Emikê xu xapına. Mı herindê gay ma beleki dı gê ardı. Mı ma-ri bırrek pes ardu. Mı ma-ri astuerêko kehil, qatêk kinci ardı. İni pyori ziyeduneyê. Babi yı veng nikenu, şınu ki(ye).

Mêriko wahari astueri diyari yeni dı nişenu ru, nun wenu u wirzenu we, vonu: “İni mêriki astueri mı berd ça?” Mêrik yenu, yenu, raşti Xuezla yenu. Oniyenu yo şıwune, xu şo zınar.

Vunu:

-Şıwunewooo, şıwunewooooo! Tı çê merdımêko astuerniştı nidi?

Vunu:

-Willay hela bin merdımêko astuerniştı umı itya.

Astueri kehili nişte bi, itya ra şı.

Vunu:

-Tu ra nêva se?

Vunu:

-Mı ra va “Xuı veri ini zınari şun, zınar gınenu tu rı, a dehwa ra ez nieftuna vera veci.

Vonu:

-Kutık laci kutiki! Tı xapıtı, çı zınaru, çı halu!

Zınar bêru, tı eşkeni vındarni? Pesi tu çawo?

⁹ biye, bê

¹⁰ gê: gay

Vonu:

-Pesi mı ho
ucawo.

Vunu:

-Tek pesi tu
çınıyu, pesi
tu nımt, berd, pesi tu çınıyu,
Keçeleki berdu.

Şune çılpo veri zınari ra vaz
denu, oniyenu zınar, taway
nibenu, yenu, oniyenu, rašta, pesi yı towê çınıyu.



Mêrik vunu:

-Lya law, bê, bê; Keçeleki ez xapıta, astuer o kinci
mı berdi, pesi tu zi berdu, de bê, ma şueri.

Yeni, yeni, yeni, rahar ra oniyeni, yeri teng o
engazêk honi ya ucawa, dı-hirê xeti citi esti u taway
niêsenu (niasenu), nê gay, nê zi merdim. Yeni, yeni,
yeni, oniyeni tirmêk ha o rašta rawu. Pê (pey) ra
êsenu, sare tawa niêsenu. Ningun kuweni pa, vuni:

-Lya, lya, tı kumi?

Mêrik vunu:

-Lya, law şıma kumi? Qarışı mı mebi, mı nêreheti
mekeri. Cay mı wenıko, melşun ez werda, vınderi,
ez xu rehet kerı.

Vuni:

-Lya law, çı melşê, çı halu! Hewa yenu, wenıko,
yere teng, müyey melşun çınıya. Wı zi wirzenu
we.

Vuni:

-Çıra tı uca'wa bi? Gê tu ça dê? Tu êri se kerd? Dı
xeti cit kerdi.

Vunu:

-Gê mı honi uca
dê.

Vuni:

-Willay tek gay
tu çınıyu.

Mêrik vunu:

-Haaaal-meselaaaa inawa: Merdımêk omı,
astuernıştı bi, melşun dormalê mı gureti bi, zaf
germ bı, mı ra va: "Xalo, mı dermunı tu diyu". Mı
zi sey yı kerd.

Wahari astueri vunu:

-Willay, aw mêrik 'eyni keçeleku, yı ma zi xapıtı.
Astueri mı, kinci mın u pesi ini merdimi nımtı; gê
tu zi berdi. Qederê ma yowa.

Hirê heme şını, şını, şını; nata perseni, weta perseni,
dewêk dı perseni, dewıcı vuni "şıma eşkaluni ay
mêriki vaci, gorê yı ma cewab şıma bıdı".

Yı zi vuni; ina, ina, ina.

Dewıcı vuni:

-Willay, dewê ini mêriki ha uca dı.

Kueni rahar, şını, şını, şını; nata perseni, weta
perseni; vuni:

-Kê Keçeleki awo.

Şını, duni beri rı. Keçeleki tu yenu, raşti merdımuni
xu yenu.

Mêriki vuni:

-Sılamun 'aleykum! Kê keçeleki ino?

Vonu:

-Ee, eza. Bêri zerrı, şıma sare u çımuni mı ser umê.

Vuni:

-Ma şını.

Keçelek vunu:

-Nê, nê; şıma rahari düri ra omê, şıma mêmuni
mayı. Ez çı qêdı eşkena mêmununi xu bê nun u bê
awk ray kerı! Vınderi, emşo tıya nuni xu buri, ma
cayuni/cıluni şıma kenı ra, rakueri; seri sıbay warzi
we, pesi xu, astueri xu, çi-mi xu bıgeri, şêri. Her çi
itya hazıru.

Vuni:

-Sarı-çımun ser, yeqını¹¹ xu keçeleki ri ani/uni.
Şundi nun xu weni, micul beni, cem'at benu germ;
xelêk waxt şını, keçelek vunu:

-Ma cayun/cılun şıma rakırı?

Vuni:

-Xura, ma rahari düri ra omê, ma qefliyayê.

Keçelek cılun, yın kenu ra, hirê heme şını, kueni
miyun.

Sekükêk bena, cılun ay yoy diyari sekü ra kenu ra,
ay wird cılun binuni zi wari di kenu ra.

Keçelek cay xu pê beri di kenu ra. Cay Babi
Keçeleki zi 'hola do.

Vêri rakotişi Keçelek vunu:

-Geli umbazun! Veri kı şıma kueni ra, vatey mı
estu: Wasıyetêki babi mı estu. Babi mı vunu "her çi
yo mêmun kı omewo kiyê ma, gere xu nêheremnu!"
Eger merdim xu bıheremnu, babi mı mırenu. Ço
nêşkenı merdış ra bıxelesnu.

Vuni:

-Sarı-çımun ma ser. La ma qıç ni, gęc ni. Ma
merdimi wahari serruni.

Yı kueni ra, Keçelek yenu kuenu miyun cılun
ranıkuenu, ho aya.

Guerê yo - di sa'etun vındenu, oniyenu, ay mêriki
koti ra. Keçelek tu wirzenu we. Welê suba anu/unu,
kon/kenu miyuni awk, heşay hazırun, bıne pisi
virazenu; anu leheyf mêmunun kon berz, kueçıkêk
veri cay her yoy dı kenu ru". Yenu kuen miyun
cılun kuenu ra.

Waxt şını, benı sêri sıway, hıma rowo, mêmunun
ra yo hesyon xu, vunu: "Willay ma hin wirzi we,
erê'yo. "Xu qerqerneno, onyeno pê ra bi hi.

Dêst xu carnenu benı, anu, unyenu, halla, halla xu
herremnawo".

Vunu:

-Willay ayê/inê mı şı, ez hêdi umbazun xu ra vaci,
wa wirzi we.

Umbazun xu ra vunu:

- Hê, hê dê wirzi we, erêyo!

¹¹ yeqın: tirki: "inanma, inanc"

-Umbazi yi wirzenu, in umbaz xu ra vunu: “Ya merdim mı xu heremno”.

Vunu:

-Huma qehr xu tu nikero! Ti seni xu heremno? Tı qici, gêci?

Mêrik desti xu benu, oniyenu, yı zi xu heremno.

Vunu:

Hêwax, hêwax, Willay mı zi xu heremnawu! Ma ina se keni?

De vindi, ma vini, ay umbazi ma yê diyari se ko, se bi?

Kueni pa, ombazi yın vunu:

-Çıta, çıta? Şıma niverdeni ma rakuri!

Voni:

-Ya merdim, çı rakotışo, wırz we! Erêwo. Ma xu heremnawo. Tı zi b’oni, tu xu heremnawo, niheremnawo?

Vunu:

-De weta şêri, ez qıco, ez xu heremneno?

Willay, wı zi xu qereqernenu, uniyenu, yı zi xu heremnawo. Seni ın vunu “Willay, mı zi xu heremnawo!”

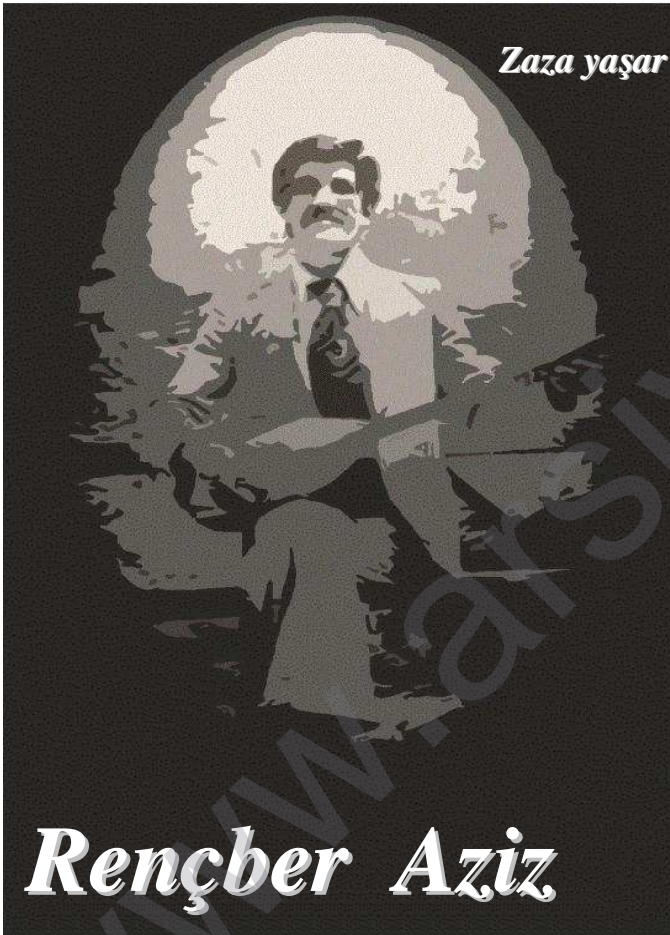
Keçelek uca ra zit benu, vunu:

-Şıma va seeeeee?

Cadı vaz denu ’holı, lingê babi xu genu, kaş kenu.

-Hêwax leminê, hêwax leminê, babi mı merd!

Willay, mêriki cılun xu keni çeng, pa pêrin u tumunun’a remmeni, şını. Astuer, pes u gê Keçeleki ri muneni.



Wê Ezo

Wê ezo wê ezizo

Wê ezo wê ezizo

Nê piso ne temizo

Şar umnuno tu payizo

Wê ezo wê ezizo

Nê piso nê temizo

Bun haci filit qilo berzo

Baxçê babê ez pyor rezo

Tı hê şini bıyari lezo

Wê ezo wê ezizo

Nê piso nê temizo

Wê ezo wê ezizo

Şar umnuno tu payizo

Al' o Hes şiyeri istanbulo

Ez mi bigiro bi(y)ar binguelo

Mı ci-r' tiy kerd zerrê selo

Wê ezo wê ezizo

Nê piso nê temizo

.....





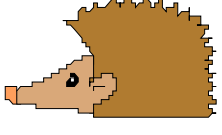









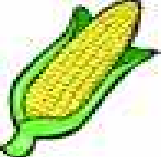



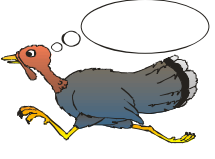


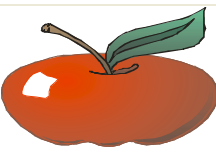



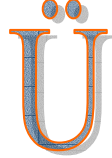





.....

“Kitab, Nızdi dı veciyenu”

Dadiyê tucar dı hew tiyzun kena; yo ayê kâra, yo ayê zırara!

Vatê Verinun

ALİFBABA

<p>A</p>  <p>Alale, Alalık</p>	<p>B</p>  <p>Berdueş</p>	<p>C</p>  <p>Cinêk</p>	<p>Çç</p>  <p>Çıla</p>
<p>D</p>  <p>Dıcı</p>	<p>E</p>  <p>Engûr</p>	<p>Êê</p>  <p>Êr</p>	<p>F</p>  <p>Fitık</p>
<p>G</p>  <p>Ga</p>	<p>Ğ</p>  <p>Ğezalek</p>	<p>H</p>  <p>Hindi</p>	<p>I</p> <p>Ina</p>
<p>İi</p>  <p>İsuat</p>	<p>J</p>  <p>j</p> <p>Jehr</p>	<p>Kk</p>  <p>Kerrkinc</p>	<p>Ll</p>  <p>Lazut</p>
<p>Mm</p>  <p>Miyundê fatma u ayşun</p>	<p>Nn</p>  <p>Nun</p>	<p>Oo</p>  <p>Otopiz</p>	<p>Pp</p>  <p>Pipi</p>
<p>Qq</p>  <p>Qeflık</p>	<p>Rr</p>  <p>Rruc</p>	<p>Ss</p>  <p>Say</p>	<p>Şş</p>  <p>Şêr</p>
<p>Tt</p>  <p>Tolasın</p>	<p>Uu</p>  <p>Ule</p>	<p>ü</p>  <p>Herfê ü</p>	<p>Vv</p>  <p>Viştire</p>
<p>Ww</p>  <p>Wesait</p>	<p>Xx</p>  <p>Xiyar</p>	<p>Yy</p>  <p>Yo, Yew</p>	<p>Zz</p>  <p>Zarac</p>

